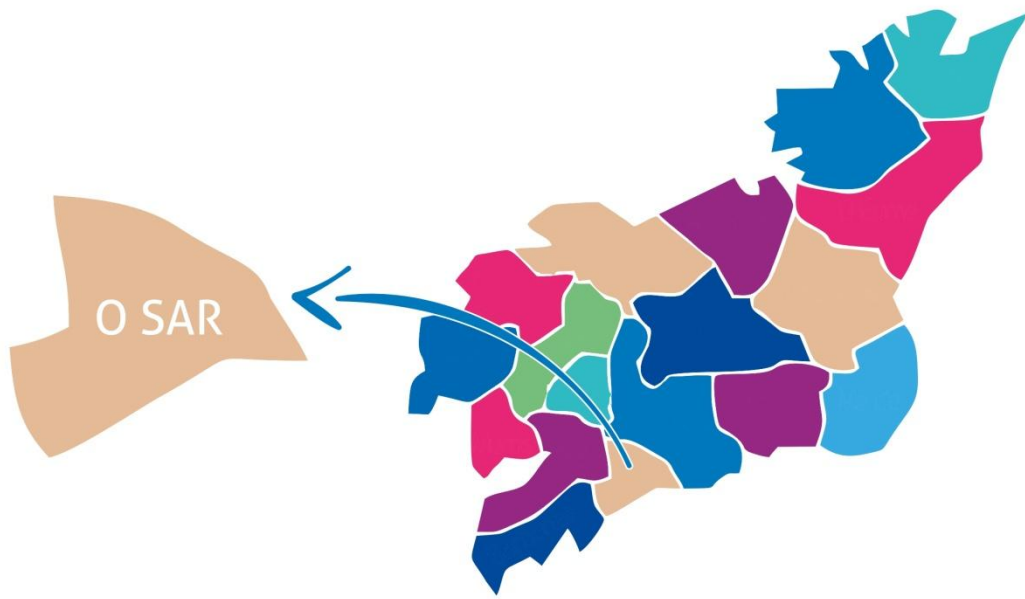

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DO SAR

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DO SAR

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DO SAR.....	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.	24
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca do Sar.	26
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	28
2.1 Economía, traballo e ensino.	28
2.2 A cohesión social.	31
2.3 Os gastos dos fogares.	37
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	39
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.	40
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	40
A)As Entidades de Servizos Sociais.....	41
B)Os Centros de Servizos Sociais.....	42
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.....	46
A)O financiamento dos Servizos Sociais.....	46
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.....	50
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	52
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca do Sar.....	57
4. CONCLUSIÓN E RECOMENDACIÓNS.....	61
4.1 As principais conclusións	62
A) A evolución demográfica	62
B) O avellentamento e a soidade.	64
C) As múltiples exclusións.	66
D) Os coidados.	69
E) Os equipos locais de benestar.	71

4.2	As principais recomendacións.	73
	A) A evolución demográfica	73
	B) A soidade e o avellentamento.	78
	C) As múltiples exclusións.	84
	D) Os coidados.	88
	E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	92
4.3	Consideracións finais.	95

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Situación e composición da comarca do Sar.	16
Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca do Sar.	41
Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca do Sar.	43

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca do Sar. 1998, 2007, 2017.	18
Táboa 3. Evolución da idade media na comarca do Sar, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017.	20
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca do Sar. 1975 - 2016.	21
Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca do Sar, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.	22
Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca do Sar por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.	25
Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca do Sar e Concellos. 2010 – 2014.	28
Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca do Sar. 2011.	31
Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área de Santiago. 2011 – 2016.	32
Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área de Santiago da Coruña. 2011 – 2016.	33
Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca do Sar e Concellos. 2010 – 2015.	34
Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	35
Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca do Sar e Concellos. 2010 – 2015.	35
Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	36
Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da Comarca do Sar segundo o seu ámbito de actuación.	43
Táboa 16. Número de centros de servizos sociais da Comarca do Sar segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas. 2018.	43
Táboa 17. Evolución ratio de cobertura nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	45
Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca do Sar para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	46
Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca do Sar en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	48
Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da Comarca do Sar en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	49
Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca do Sar. 2018.	50
Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca do Sar. 2018.	53
Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca do Sar. 2018.	54
Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos de da comarca do Sar. 2016 - 2018.	54
Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrencia nos concellos da Comarca do Sar. 2016 - 2019.	55
Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca do Sar en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.	56

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca do Sar, 2017.	18
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca do Sar. 2017.	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca do Sar, anos 1998- 2007 e 2017.	19
Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da. 2017.	20
Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da. 1975 - 2015.	21
Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca do Sar. 1998 – 2016	22
Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca do Sar, 2030 en base a proxeccións de poboación.....	23
Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca do Sar. 2001-2011.....	25
Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca do Sar por condición xurídica. 2014.	29
Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca do Sar. 2011-2018.....	30
Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.....	38
Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca do Sar da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.	50

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca do Sar forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca do Sar como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca do Sar enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca do Sar, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen (os Concellos de Dodro, Padrón e Rois) dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusións e recomendacións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

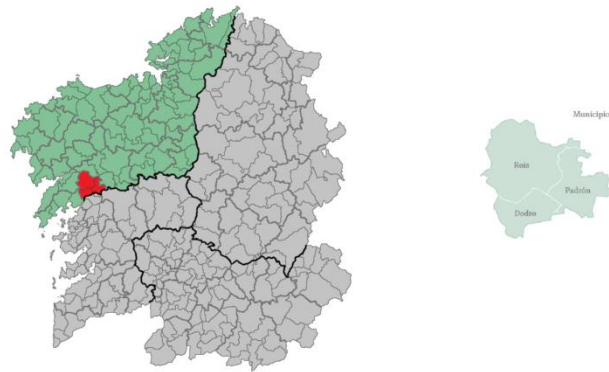
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca do Sar

A comarca do Sar está composta polos concellos de Dodro, Padrón e Rois nunha superficie duns 177qm² con 16.000 habitantes. Os tres concellos da comarca (xunto co concello de Rianxo) conforman o partido xudicial de Padrón. Limita polo norte e leste coa comarca de Santiago, polo sur coa provincia de Pontevedra; e polo oeste coas comarcas da Barbanza e Noia.

Imaxe 1. Situación e composición da comarca do Sar.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

A comarca do Sar presenta unha actividade económica que xira en gran parte entornando ás institucións de carácter histórico e cultural, vinculadas a diversas personalidades literarias da comarca (Rosalía de Castro e Camilo José Cela entre outros), así como á presenza xacobeá en toda a comarca. Ademais a industria hortofructícola que rodea á produción dos famosos pementos de Herbón determina unha actividade económica que dá conta dunha actividade comercial salientable.

A continuación procederáse á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca do Sar como paso previo á elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIÓNS

A poboación da Comarca do Sar presenta un descenso continuado nestas últimas dúas décadas. Dos 18.156 habitantes que conformaban a comarca o ano 1998, pasouse aos 17.117 no ano 2007; isto supuxo un descenso de 1.039 persoas nunha década. No período do 2007-2017 prodúcese unha perda de 1.195 persoas. En vinte anos, a Comarca do Sar perde 2.234 habitantes.

A poboación actual da Comarca do Sar equivale ao 0,59% da poboación galega e un 1,42% da poboación da provincia da Coruña.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca do Sar	18.156	17.117	15.922

Fonte: IGE.

O ritmo de ascenso e descenso de poboación na provincia da Coruña (con punto de inflexión no ano 2007) non se cumpre no caso do Sar, onde o descenso é constante.

Os datos que amosan a evolución dos diferentes Concellos que forman parte da Comarca recóllense na seguinte táboa.

Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca do Sar. 1998, 2007, 2017.

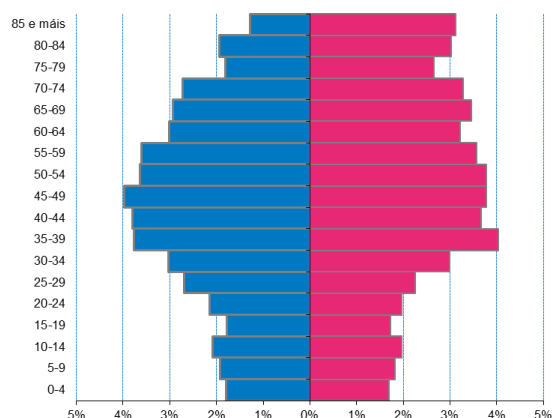
Territorio	1998	2007	2017
Concello de Dodro	3.313	3.053	2.832
Concello de Padrón	9.548	9.030	8.463
Concello de Rois	5.295	5.034	4.627
Total Comarca do Sar	18.156	17.117	15.922

Fonte: IGE.

Na táboa evidenciase unha evolución semellante nos tres concellos da comarca, onde tódolos concellos preséntase un descenso continuo. Así, o concello de Dodro perde 481 persoas na última vintena de anos. A poboación de Padrón descende en 1.085 habitantes no treito analizado. O concello de Rois presenta unha evolución negativa de 668 persoas no seu termo municipal. En termos relativos, os tres concellos perderon porcentualmente un número semellante de poboación, sendo un 15% no caso de Dodro, un 11% no de Padrón e un 13% no de Rois.

Polo que respecta á estrutura da poboación, o seguinte gráfico reflicte a pirámide poboacional da Comarca do Sar, mostrando a composición da cidadanía da comarca, por sexo e tramos de idade.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca do Sar, 2017.

Fonte: IGE.

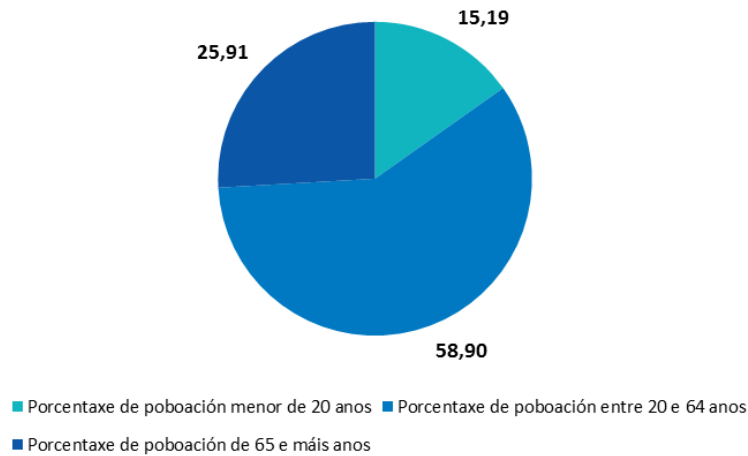
Tal e como se observa no gráfico, a estrutura da pirámide poboacional da Comarca do Sar vén determinada por unha base estreita que vai ancheando a partires dos chanzos das idades comprendidas entre os 30 e 60 anos, para volver a reducirse nas idades máis avanzadas. Imaxe esta, que indica un descenso destacado da natalidade na Comarca.

Así, os tramos de idade entre os 0 e os 24 anos apenas representan o 2% da poboación da Comarca. A medida que avanza a idade, ás porcentaxes aumentan ata un máximo do 4% da poboación feminina de 35 a 39 anos e un 4% na masculina de 45 a 49 anos.

No relativo ás diferenzas por sexo obsérvase un maior peso de homes nos primeiros chanzos de idade, de 0 a 29 anos, tendencia que se inverte a partires dos 50 anos, onde a presenza feminina é superior á masculina, chegando a ser máis do dobre a poboación feminina que a masculina entre as

cohortes de 85 e máis anos; indicativo dunha maior esperanza de vida entre a poboación feminina da comarca.

Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca do Sar. 2017.

Fonte: IGE.

A distribución da poboación por idades que recolle o gráfico anterior amosa, para o ano 2017, que a poboación menor de 20 anos da comarca acada o 15% poboación, sendo o grupo de menor representación cunha diferenza de 11 puntos co grupo de maiores de 65 anos, quen representa o 26%. Así, o 59% da poboación da comarca está formada polas persoas de entre 20 e 64 anos.

A pirámide actual é resultado da evolución acontecida ó longo destes últimos anos, representativa dun devalo demográfico. Este proceso, como se aprecia na Gráfica 3, vén precedido dunha pirámide no ano 1998 caracterizada por unha base estreita no que se refire á poboación menor de 10 anos (e sobre todo menores de 5 anos, con menos dun 2% da poboación por sexo) e cun peso importante da xente de 20 a 24 anos (con cadanseu 4,2% da poboación). Na pirámide de 2007, a natalidade continúa no proceso de descenso e os chanzos estreitos da base chegan ata o treito dos 20-24 anos. Así, a poboación máis avellentada vai gañando peso na estrutura demográfica da comarca a medida que pasan as décadas.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca do Sar, anos 1998- 2007 e 2017.

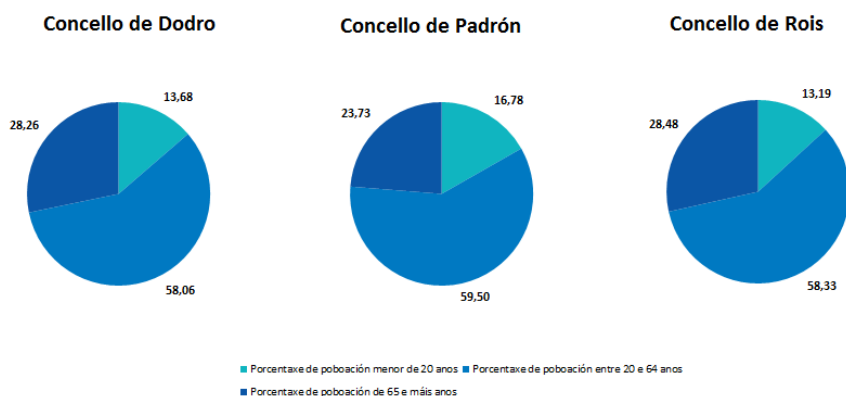

Fonte: IGE.

As imaxes da evolución da pirámide poboacional da comarca permiten identificar graficamente o proceso comentado. É dicir, un progresivo avellentamento da poboación unido a un progresivo incremento da esperanza de vida.

Esta mesma estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da. 2017.

Fonte: IGE.

Tal e como se representa no gráfico 4, a distribución por idades dos concellos da comarca do Sar presentan unha estrutura semellante entre si. Se ben o concello de Padrón presenta unha maior porcentaxe de persoas por debaixo dos 20 anos (17%) e menor de número de persoas maiores de 65 anos (24%), tanto Dodro coma Rois teñen unha composición da poboación por idades cuns resultados igualados. Neste senso, estes concellos presentan case 4 puntos menos de xente menor de 20 anos (un 13%) có concello de Padrón, así como 4 puntos máis de xente maior de 65 anos (28%). O groso da poboación (case un 60%) nos tres concellos concéntrase nas idades comprendidas entre os 20 e os 64 anos.

Neste sentido, outro dos aspectos que achegan información sobre a evolución da poboación e, máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 3. Evolución da idade media na comarca do Sar, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca do Sar	42,38	44,05	47,33

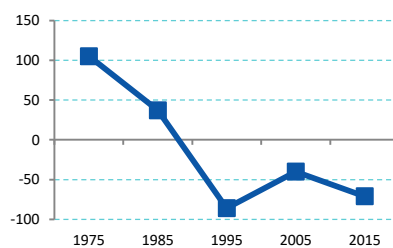
Fonte: IGE.

A comarca do Sar presenta unha idade media no ano 2002 discretamente máis baixa que á galega e á da provincia da Coruña (cando estas se achegaban aos 43 anos de media). No ano 2007 a evolución comarcal é máis acentuada que nos outros dous casos. Así, o Sar no 2007 xa superaba a media de

idade coruñesa, situándose lixeiramente por baixo da media galega que superaba os 44 anos. No 2017 o proceso de avellentamento da comarca do Sar fai que a idade media ascenda aos 47 anos, superando os 46 anos de media que presentan tanto Galicia coma a provincia da Coruña.

Por outro lado, a análise da evolución experimentada polos nacementos e as defuncións no conxunto da comarca presenta unha imaxe nida do proceso de devalo na natalidade na comarca do Sar. No seguinte gráfico obsérvase como o saldo da comarca pasa dun saldo vexetativo positivo a comezos da serie a un negativo cada vez máis acentuado, pese a que existe un punto de inflexión a mediados dos anos 90 (1995-2005) que semellaba encamiñarse cara a matización da situación, cousa que se descarta a partir do ano 2005 cando o saldo vexetativo (sempre negativo) volve a descender.

Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da. 1975 - 2015.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Neste senso, os concellos do Sar presentan unha dinámica xeral conxunta. Se ben os números, tanto dos saldos vexetativos coma dos positivos, non abarcan grandes masas de poboación, os períodos nos que se cambia de saldos positivos a negativos sitúanse nos anos 80 (no caso de Rois) e 90 (caso de Dodro e Padrón). Así, o concello de Rois é o que presenta un saldo vexetativo negativo máis acentuado; sendo Padrón, o concello máis poboado, o que presenta uns saldos negativos máis mitigados.

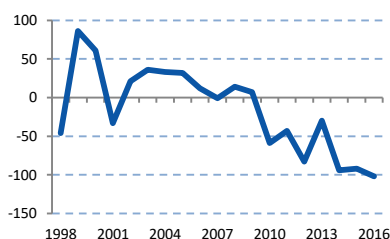
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca do Sar. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Dodro	40	20	-31	-5	-17
Concello de Padrón	57	31	-23	-12	-9
Concello de Rois	8	-14	-32	-23	-45

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Para completar esta análise é preciso deterse no saldo de carácter migratorio. Neste sentido, tal e como permite observar o gráfico 6, a tendencia xeral deste indicador dende o ano 2001 ata o ano 2011 é de claro descenso. Tralos saldos negativos (ano 1998 e 2001), hai unha serie de anos (2002-2009) nas que o saldo migratorio é positivo (a excepción do ano 2007 que se presenta negativo en menos unha persoa). A partir do ano 2010 prodúcese un saldo negativo cada vez máis acentuado, que denota o carácter emigratorio do panorama xeral no Sar.

Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca do Sar. 1998 – 2016

Fonte: IGE

No referente ao saldo interno (aqueles movementos migratorios en relación co resto da provincia ou co resto de Galicia), ten sempre números negativos, probablemente pola presenza de motores poboacionais preto (coma pode ser o caso de Santiago de Compostela), xa que a gran parte destes movementos son dentro da provincia e non cara o resto de Galicia.

O saldo externo (isto é, os movementos migratorios co resto de España ou co estranxeiro) presenta do ano 1998 ao ano 2013 datos positivos e regulares entorno ás 50 persoas en positivo. Nos anos 2013 e 2014 presenta datos negativos, mentres que no 2016 tornan de novo en positivo aínda que próximo ó saldo 0.

Así, cabe diferenciar entre os movementos co resto do Estado, que presentan números negativos ata o ano 2009, cando troca en positivo. Esta dinámica de inmigración do resto de España remata no 2014. En relación ós movementos co estranxeiro, os movementos migratorios da comarca do Sar dende o ano 1998 sempre foron positivos. Neste senso, hai que indicar que a súa evolución está en claro descenso, pasando das 99 persoas máis que viñan do estranxeiro das que marchaban, ás 3 do ano 2014 ou ás 7 do 2016.

Así, a estrutura demográfica comarcal caracterízase polo seu progresivo avellentamento. Neste sentido, é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento como os elementos de referencia para a análise deste fenómeno demográfico. O índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 de 65 ou menos anos.

Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca do Sar, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento do Sar	172,8	182,1	210	257,1
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento do Sar	17,2	19,4	19,1	19,5
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

Fonte: IGE

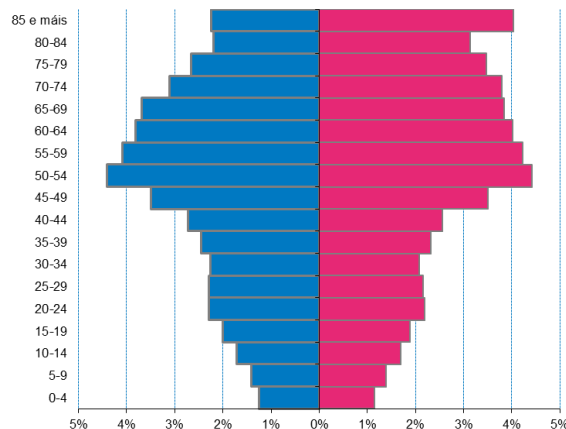
Tal e como amosa a táboa, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de analizar tanto a situación actual dos índices relacionados co avellentamento e sobreavellentamento, como de realizar proxeccións para o futuro. Neste sentido, a situación da comarca do Sar presenta un índice de avellentamento superior ó da provincia da Coruña e de Galicia ao longo do treito de tempo analizado. Isto matízase no índice de sobreavellentamento que, aínda e presentar datos inferiores ós de Galicia no 2017, a tendencia da evolución deste índice indica unha poboación sensiblemente máis avellentada que a dos territorios de referencia.

Así, o índice de avellentamento, segundo as proxeccións, irá aumentando ata o 2030. Neste índice obsérvase como xa no 2017 hai máis de 170 persoas maiores de 65 anos por cada 100 menor de vinte, e para o 2030, pasará a haber máis de 250 maiores de 65 anos por cada 100 menor de 20.

Por outro lado, o índice de sobreavellentamento no 2017 indica que hai 17 persoas maiores de 85 anos por cada 100 menor de 65 anos. A evolución mostra ata o 2020 o índice ascende ata case chegar ás 19 persoas, relación que se estabiliza ata o 2030, salvo pequenas oscilacións.

Deste xeito, como consecuencia deste proceso de avellentamento xeral e do incremento da esperanza de vida, a proxección da estrutura da poboación da comarca do Sar prevista para o 2030, responde á seguinte imaxe gráfica.

Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca do Sar, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

Tal e como permite comprobar o gráfico, a estrutura demográfica prevista para o 2030 supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade, cun descenso da poboación que sitúa á comarca con 13.830 habitantes. A pirámide da proxección poboacional sobre o 2030 da comarca do Sar presenta unha base de ata os 14 anos menor do 2% da poboación por treito. O conxunto que abarca dos 15 aos 44 anos é similar, superando o 2% cada treito e non acadando ningún o 3% da poboación.. Esta barreira supérase a partir dos 45 anos. O chanzo dos 50 aos 54 anos, tanto en homes coma en mulleres, será o treito máis representativo da sociedade do Sar, acadando cadanseu 4,4% da poboación total dos tres concellos conxuntamente. A partir dos 59 anos a poboación descende paulatinamente ata chegar ao treito de idade máis avanzado (85 anos e máis), no que se produce un repunte, moito máis acentuado no caso das mulleres, que se sitúan como un dos

colectivos de poboación da comarca máis representativos (representado elas soas o 4% do total da comarca).

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

Un dos elementos determinantes para o deseño de políticas de benestar adaptadas á poboación é o seu modelo de asentamento e de ocupación do territorio. Neste sentido, a comarca do Sar comprende, entre os seus tres concellos, un total de 20 parroquias e 212 entidades singulares de poboación.

No caso das tres parroquias do concello de Dodro, o 42% (que equivale a 1.187 habitantes) concéntrase en Dodro (Santa María). A parroquia menos habitada, con 703 habitantes (25% do concello) é Laíño (San Xulián). Ámbalas dúas parroquias sufriron un descenso dun 10% da súa poboación con respecto ao ano 2000. Por último, Laíño (San Xoán), con 942 persoas representa ó 33% da poboación do municipio. Neste caso, houbo unha perda de case un 20% da súa poboación dende o ano 2000.

A parroquia de Padrón (Santiago Apóstolo) concentra case a metade da poboación do concello padronés con 3.998 habitantes. A parroquia de Herbón (Santa María) é a que ten menos habitantes do concello, representando os seus 630 habitantes o 7% do concello. O 45% de poboación restante distribúese en tres parroquias máis. A excepción do centro urbano Padrón (Santiago Apóstolo) que gaña 32 habitantes dende o ano 2000, o resto de parroquias perde poboación, aproximadamente o 16% das súas respectivas poboacións dende o ano 2000.

O concello de Rois ten un total de 12 parroquias. Urdilde (Santa María) que é a máis poboada, con 851 habitantes representa o 18% da poboación de todo o concello. Rois (San Mamede) é a outra parroquia que abarca algo máis do 10% de poboación con 524 habitantes. O resto non supera o 10% da poboación total do concello, sendo Leroño (Santa María) a parroquia menos habitada con 176 persoas, que representan case o 4% da poboación do concello de Rois. Só hai dúas parroquias que gañan poboación dende o ano 2000. Estas son Oín (Santa María) e Ribasar (Santa Mariña), con 38 e 50 persoas máis respectivamente. O resto das parroquias perde poboación.

Neste sentido, salientan as perdas de poboación porcentuais presentes en San Xoán de Laíño en Dodro, co 19% entre 2000 e 2017, ou de San Pedro de Carcacia en Padrón tamén co 19%. Estes datos son máis intensos en Rois, observándose perdas do 30% en Santa María de Leroño, ou do 27% en San Xoán de Buxán e San Vicente de Augasantas.

Un elemento que contribúe a verificar a relación entre a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Neste sentido, e de xeito coherente coa evolución demográfica analizada, é posible observar nos datos da táboa 6 como a tendencia da comarca do Sar ten unha densidade poboacional semellante á media galega e inferior á da provincia da Coruña. A evolución presenta un

lixeiro aumento dende o 2002 ao 2007, producíndose unha baixada no ano 2017, que deixa á comarca do Sar en case 92 habitantes por qm².

As diferenzas entre concellos son salientables. Así, o concello de Padrón, que supera tanto a media galega como a provincial, e que tras superar as 180 persoas por qm², no 2017 conta cunha densidade poboacional de 178 persoas por qm². O concello de Rois presenta uns datos de baixa densidade poboacional. Así, a gran extensión territorial do concello e pouco volume de xente que nel habita provoca unha densidade que pasa dos 55 habitantes por qm² a 50 no ano 2017. Nunha situación intermedia, atópase o concello de Dodro, que presenta unha densidade poboacional de case 81 persoas por qm² no 2017.

Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca do Sar por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

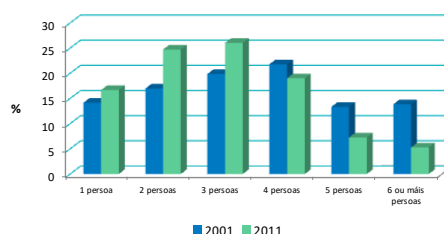
Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca do Sar	96,8	96,9	91,5
Concello de Dodro	89	86,7	80,8
Concello de Padrón	182,6	185,6	178,2
Concello de Rois	55,2	54,5	50,5

Fonte: IGE

Tal e como se vén comentando, a complexidade da ocupación do territorio por parte da poboación en Galicia, é froito dun modelo de asentamento tradicionalmente espallado en múltiples núcleos e entidades para o aproveitamento do territorio propio. No caso da comarca do Sar cabe destacar a diferenza entre os diferentes concellos, xa que, nestes casos, o número de habitantes e a extensión son inversamente proporciónais.

No marco da análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso tamén facer referencia ós fogares e á súa ocupación en función do número de persoas que habitan neles. A continuación amósase a evolución da composición dos fogares da comarca do Sar, comarca que no 2001 tiña 4.863 vivendas e no 2011 pasa a contar con 5.676 vivendas.

Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca do Sar. 2001-2011.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar, a composición dos fogares na comarca do Sar muda considerablemente. Se ben no ano 2001 o principal tipo de vivenda era a formada por 4 residentes (22%), no ano 2011 o

tipo de fogar que ten unha maior presenza é o composto por 3 residentes (26%). No referente ó resto de tipoloxías, ascenderon en incidencia dos fogares formados por un e dous residentes, mentres que os de cinco e seis descenderon considerablemente.

Segundo o réxime de tenza das vivendas, na comarca do Sar no 2011 un 84% das vivendas son en propiedade e tan só un 5% atópanse en réxime de alugueiro. Un 19% das vivendas teñen cargas hipotecarias.

Polo que respecta á superficie das vivendas, no 2011, as de máis de 121 m² supoñen o 31% (10 puntos máis que no 2001) das vivendas totais. O 54% correspóndelle ás vivendas entre 76m² e 120m². Asemade, as de menos de 75m² diminúen ó 7% do total (11 puntos menos que no ano 2001).

Con respecto á dotación de equipamentos das vivendas, na Área de Santiago (área que abrangue as comarcas da Barcala, Santiago e O Sar) o emprego do teléfono móbil pasou de ter unha incidencia na cidadanía do Sar dun 89% no 2010 a un 94% no 2015. Así mesmo, o teléfono fixo recobra a súa presenza, pasando dun 79% no 2010 dos fogares con este aparello a un 81% no 2015.

A incidencia de internet contratado nos fogares da Área foi en aumento constante pasando dun 64,06% no 2012 a un 78,55% no 2016. Así mesmo, a tenza dun ordenador foi en aumento dende o 2012 ó 2016, pasando dun 72,3% a un 75,78% das vivendas con este aparato electrónico.

As vivendas da Área en canto á presenza de deficiencias de illamento, goteiras, humidades e podremias en solos ou ventás presentan unha evolución negativa do 2010 ó 2015. Se ben no 2010 eran o 52% das vivendas as que manifestaban ter algún tipo destes problemas, no ano 2015 son o 53% as que padecen destes problemas.

Un último elemento a salientar, consecuencia tanto do modelo de asentamento da poboación, como do nivel da presenza de servizos públicos, é o relacionado coa mobilidade. Neste senso, na área de Santiago estímase que o 83% da poboación dispón dun vehículo, mentres que o 17% ten que contar co transporte público para mobilizarse.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DO SAR.

Tal e como se puido comprobar ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica coma ao modelo de distribución e dispersión poboacional da comarca do Sar, o contexto xeral e particular da comarca vén marcado polo continuo descenso de poboación na maioría dos núcleos de poboación, agás nos tres casos expostos, onde a suba non supera en ningún caso máis de 50 persoas.

Esta dinámica da comarca, visualizada a través de datos relativos á evolución global da poboación, á idade media ou ós saldos vexetativos e migratorios, vese trasladada e replicada no modelo de asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que a perda de poboación e o avellentamento son realidades palpables en cada un dos concellos que compón a comarca.

Ó mesmo tempo, obsérvase unha dispersión poboacional na que existe diferenza entre os concellos de Dodro e Padrón co concello de Rois. En primeiro lugar, aínda que os dous primeiros teñan a boa parte da poboación dispersa nas súas diferentes parroquias, estes concellos son quen de concentrar a máis do 40% do total da súa poboación nun núcleo concreto. No caso de Rois, o núcleo máis poboado non concentra nin o 20% da poboación do concello. Isto, sumado ao número considerable de parroquias coas que conta Rois fai que a poboación estea sumamente dispersa.

En canto á situación dos fogares da comarca, o parque de vivendas está maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade. Neste sentido, hai que deterse no aumento de vivendas que declaran contar con problemas relacionados coa falta de espazo ou humidades, problemas afectan a máis da metade dos fogares no 2015. Finalmente é preciso salientar o asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó aceso dun ordenador e internet, polo que a Área de Santiago encabeza as cifras da provincia relacionadas coa inclusión dixital.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Tal e como se indicaba con anterioridade, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

O primeiro achegamento á estrutura produtiva da Comarca realízase a través da análise do Produto Interior Bruto por habitante, entendido como o resultado da actividade económica da comarca, e concellos correspondentes, en relación ao seu número de habitantes. A seguinte táboa amosa unha comparativa dos datos de Galicia e da Provincia da Coruña conxuntamente coa Comarca do Sar e concellos (Dodro, Padrón e Rois).

Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca do Sar e Concellos. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574€	19.660€	20.077€
Provincia da Coruña	21.918€	21.462€	22.055€
Comarca do Sar	19.073€	18.298€	18.605€
Concello de Dodro	10.988€	10.564€	10.617€
Concello de Padrón	25.840€	25.069€	25.606€
Concello de Rois	11.847€	10.824€	10.754€

Fonte: IGE

O PIB por habitante observado a nivel comparativo entre Galicia, a provincia e a realidade comarcal, que inclúe as situacións dos diferentes concellos, amosa a presenza dunha fenda entre a Comarca e os territorios de referencia. Así, en todo o período o PIB per cápita da Comarca rolda o 84% do dato da provincia (cunha fenda bruta de máis de 3.400€) e entorno ao 93% do dato de Galicia (obtendo neste caso 1.500€ menos na comarca).

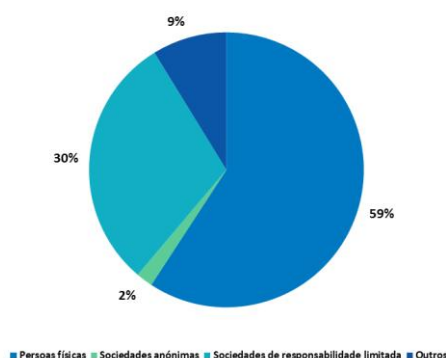
Estas diferenzas acentúanse na análise municipal. Neste senso, o concello de Dodro presenta un PIB per cápita de 10.617€, que equivale ao 53% do dato galego. O concello de Rois cun dato semellante acada o 54%.

No caso do Concello de Padrón, as diferenzas con respecto ós promedios galego e provincial son de carácter positivo, xa que este Concello presenta un 128% do dato galego, co cal se incrementa a complexidade territorial ó formar parte da Comarca Concellos con indicadores diferentes.

Ademais, como se observa, a Comarca (e os Concellos de Padrón e Dodro) teñen unha evolución paralela na que nunha primeira etapa (anos 2010 – 2012) se produce unha baixa do indicador, para a continuación pasar a unha segunda etapa de evolución positiva (2012 – 2014) que non acada os datos previos. No caso do Concello de Rois a evolución é descendente ó longo de todo o período analizado, se ben a caída máis salientable se produce na etapa 2010 – 2012.

Con respecto ó tecido empresarial da Comarca, no ano 2014 na comarca hai 1.382 empresas distribuídas segundo a súa condición xurídica como recolle o seguinte gráfico.

Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca do Sar por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

O gráfico amosa que o 59% das empresas da Comarca son persoas físicas, en tanto que o 30% corresponde ás sociedades limitadas. De entre as figuras restantes salienta a presenza de 4 sociedades cooperativas, se ben en porcentaxe non supera o 1% do total, mentres que as 27 sociedades anónimas conforman o 2% do total empresarial do Sar.

Este tecido empresarial céntrase maioritariamente no sector servizos, que abarca o 61% do total da actividade empresarial comarcal. Nun segundo plano aparecen a agricultura cun 17% e a construción cun 14%. O sector industrial representa o 8% do tecido empresarial do Sar.

Polo que respecta ó sector maioritario, os servizos, é posible analizar o peso das diferentes actividades que abrangue o sector. Así, o comercio é o principal motor da comarca, abarcando máis dun cuarto da actividade total. As 127 empresas hostaleiras conforman o 9% sobre o total, mentres que as actividades profesionais, científicas e técnicas representan algo máis do 5%, situándose por riba do sector do transporte (4%).

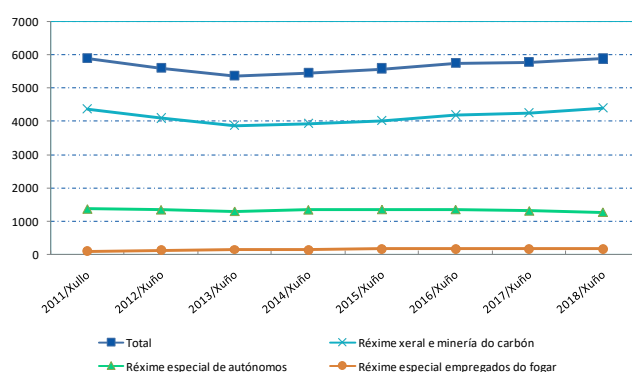
En canto ó sector agrario, como segundo motor económico da comarca, é necesario analizar as Unidades de Traballo / Ano (UTA)¹ que recollen a actividade das explotacións dos concellos e da comarca. No ano 2009 na comarca do Sar había un total de 736 explotacións agrarias activas que xeraban 725 UTA ocupadas maioritariamente por persoas procedentes do núcleo familiar. Con todo, estas cifras son substancialmente menores ás 2.195 UTA xeradas polas 2.588 explotacións activas no ano 1999.

Neste sentido, o tecido empresarial da comarca está formado maioritariamente por autónomos/as que desenvolven a súa actividade no sector dos servizos de proximidade.

A análise da evolución da afiliación á Seguridade Social permite advertir dúas etapas diferentes dentro do período analizado, 2011 - 2018. Así, se ben entre os anos 2011- 2013 a afiliación experimenta unha caída substancial, esta recupérase no período 2013 – 2018 pero sen acadar as cifras iniciais, aínda que cuns datos finais semellantes.

No estudo por réximes de afiliación, obsérvase como o réxime xeral experimenta unha suba dun 0,8%, o que representa a 35 persoas máis están dadas de alta neste ámbito no 2018 que no ano 2011. En canto ao réxime de autónomos, hai un descenso do 7,3%, o que equivale a unha centena de persoas menos afiliadas neste réxime. Con respecto ós restantes réximes, o agrario experimenta un descenso do 20,4%, contando en xuño do 2018 con 39 persoas afiliadas, e o réxime de empregados/as do fogar experimenta unha evolución salientable, mantendo unha cifra estable en torno ás 160 persoas, o que supón un incremento de máis do 70% dende o 2011.

Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca do Sar. 2011-2018.

Fonte: IGE

Esta tendencia xeral á estabilidade da afiliación á seguridade social é compatible coa diminución do desemprego que, entre o ano 2011 e o mes de maio do 2018 descende nun 41%, pasando das 1.560 persoas desempregadas a un total de 920. Se ben o descenso nos homes é do 46%, no caso das mulleres o descenso é menor, pasando das 809 ás 515, o que representa unha baixada do 36% do desemprego feminino.

¹ Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

A formación, e as infraestruturas e servizos para tal fin, son outro dos obxectos desta diagnose como parte da análise do contexto socioeconómico do Sar.

Neste sentido, no ano 2016 a Comarca do Sar conta cun total de 15 centros onde se imparten ensinanzas oficiais do réxime xeral² non universitario, do total de 538 existentes na provincia da Coruña e dos 1.378 actualmente operativos en toda Galicia. A totalidade destes centros son de titularidade pública, habendo 2 centros situados en Dodro, 3 en Rois e 15 en Padrón. Estes centros son utilizados pola poboación da Comarca para cursar diferentes ensinanzas oficiais, obtendo no ano 2011 a seguinte distribución da poboación en función do seu nivel de estudos.

Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca do Sar. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudos superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca do Sar	16.766	12,1%	12,1%	15,9%	50,8%	9,1%

Fonte: IGE

Os datos da táboa manifestan as diferenzas sobre a distribución académica da poboación da comarca respecto aos territorios de referencia. Así, a porcentaxe de persoas sen estudos (ou que foron menos de 5 anos á escola) é un punto superior á realidade galega e provincial. Esta diferenza matízase no relativo ás persoas menores de 16 anos que estaban a cursar estudos oficiais (persoas que foron á escola 5 anos ou máis sen completar EXB, ESO ou bacharelato elemental), xa que a Comarca mitiga as distancias anteriores e sitúase nos promedios. En canto á poboación cun primeiro grao, a comarca presenta un punto máis que Galicia e a Provincia da Coruña.

Na poboación con niveis máis elevados da estrutura de estudos aparecen novamente diferenzas entre a comarca e os territorios de referencia. Así, no referente ao segundo grao de estudos, obsérvase como a comarca presenta uns niveis lixeiramente superiores aos territorios de referencia (ao arredor do 4% máis). No referente aos estudos superiores, a comarca do Sar conta con menos persoas tituladas con estudos superiores ca Galicia e ca provincia, presentando un 4,8% menos de poboación neste rango de estudos en comparación co dato galego; así mesmo, a diferenza coa provincia da Coruña deixa una diferenza do 6,4% máis de poboación en terceiro grao na provincia que na Comarca do Sar.

2.2 A COHESIÓN SOCIAL.

Continuando coa análise dos indicadores relevantes dentro das políticas de benestar, as condicións de vida das familias son un aspecto fundamental a analizar no marco do estudo do contexto

² Dentro das ensinanzas de réxime xeral inclúense as seguintes: Ensinanzas Ordinarias (Educación Infantil, Educación Primaria, Educación Secundaria Obrigatoria, Bacharelato, Ciclos Formativos e Programas de Cualificación Profesional Inicial) e Ensinanzas de Adultos (Nivel I, Nivel II, ESO de adultos, Bacharelato e Ciclos Formativos).

socioeconómico da comarca do Sar como característica da cidadanía do Sar en termos de cohesión social.

Neste sentido, é necesario deterse no indicador da taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020³), cuxa evolución se detalla na seguinte táboa.

Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área de Santiago. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área de Santiago	14,74	19,91	18,65	18,69	16,16	16

Fonte: IGE

Os datos oficiais da Taxa de Risco de Pobreza agrúpanse por áreas que no caso da comarca do Sar, como xa se indica anteriormente, forma parte da Área de Santiago xunto coas comarcas de Santiago e A Barcala. A área de Santiago é, xunto coas áreas da Coruña e da Coruña Suroriental, a área coa taxa máis reducida.

Os datos amosan como a área parte dunha situación inicial no ano 2011 onde a taxa era significativamente inferior aos datos de Galicia (15% da poboación santiaguesa fronte ao 22% dos territorios de referencia), para evolucionar á alza no 2012, onde a taxa aumenta en 5 puntos (20%). A partir do 2013 a taxa inicia un proceso de minoración progresivo ata a cifra do 16%. Así, a taxa de risco de pobreza ou exclusión social na área de Santiago incrementa nun 1,26% do 2011 ó 2016, pero continúa sendo significativamente inferior á taxa que presentan os territorios de referencia ó longo de todo o período analizado.

O 16% de poboación en risco de pobreza ou exclusión social dentro da Comarca do Sar equivale a preto de 2.600 persoas que se atopan en situación de carencia material severa ou que contan cunha renda mensual por baixo do limiar de pobreza, situado no 60% da mediana dos ingresos equivalentes de todas as persoas galegas, que suporía 638,68€ mensuais para o caso de acollerse á cifra de limiar do risco de pobreza do conxunto de Galicia ou 669,55€ para o caso de acollerse á cifra do limiar do risco de pobreza para a provincia da Coruña do 2016.

Polo que respecta ás familias da área, no 2016 o 57% destas declaran que chegan con facilidade a fin de mes. Esta variable presenta unha evolución positiva, xa que no ano 2007 nesta situación atopábanse o 38% dos fogares. É dicir, pasouse do ano 2007 no que o 62% das familias declaraban ter dificultade para chegar a fin de mes a un 43%. A área de Santiago presenta 6 e 7 puntos menos de

³ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

dificultade para chegar a fin de mes, en comparación cos territorios de referencia (Galicia e á Provincia da Coruña respectivamente).

Con respecto ás cifras de ingresos fixadas estatisticamente para considerar un fogar dentro da categoría de dificultade ou moita dificultade para chegar a fin de mes, para o conxunto de Galicia establécese para o 2016 que a mediana de ingresos ascende a 1.490€ no caso da dificultade e 883€ no caso da moita dificultade. Estas cifras son, para o caso da provincia da Coruña, de 1.575€ e 880€ respectivamente.

A evolución dos ingresos dos fogares e das persoas recóllese na seguinte táboa:

Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área de Santiago da Coruña. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área de Santiago	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	2.320€	849€
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	2.168€	793€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	2.137€	811€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	2.109€	804€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	2.250€	862€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	2.353€	904€

Fonte: IGE

A Área de Santiago presenta un nivel de ingresos, tanto dos fogares como das persoas, superior ós datos dos territorios de referencia ó longo de todo o período obxecto de estudo.

Así, a nivel de ingresos dos fogares, os fogares galegos contan cunha media de 2.007€ e os da área sitúan os seus ingresos nos 2.353€, é dicir, 346€ mensuais máis. En comparación cos datos provinciais, a fenda diminúe ata os 258€ de diferenza.

Polo que respecta ós ingresos por persoa, continúa existindo unha fenda a favor da área de Santiago de 112€ en relación co dato galego e de 70€ respecto ó provincial, situando uns ingresos de 904€ por persoa na área namentres que en Galicia e na Provincia da Coruña é de 792€ e 834€ respectivamente.

A evolución xeral do 2012 ó 2016 na área é positiva, incrementando a cifra de ingresos da Área de Santiago en 185€ nos fogares e en 111€ nas persoas. Con todo, a área de Santiago no período 2011 – 2014 reduce os ingresos mensuais dos fogares e das persoas, para no 2015 aumentar e chegar ó 2016 recuperando as cifras do 2011, mentres que nos territorios de referencia.

Neste sentido, e para seguir conformando a imaxe da capacidade económica da poboación da comarca do Sar, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de afondar na realidade da renda dispoñible bruta por habitante.

Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes. Polo que é relevante para amosar a situación económica da cidadanía na comarca con respecto ós territorios de referencia.

Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca do Sar e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661€	13.365€	13.838€
Provincia da Coruña	14.488€	14.247€	14.751€
Comarca do Sar	11.244€	10.898€	11.725€
Concello de Dodro	10.589€	9.824€	10.693€
Concello de Padrón	11.591€	11.429€	12.048€
Concello de Rois	11.023€	10.603€	11.607€

Fonte: IGE

A táboa amosa a diferenza municipal da renda dispoñible bruta por habitante na Comarca do Sar en comparación cos territorios de referencia (Galicia e a Provincia da Coruña). Así, os habitantes da comarca contan co 84% da renda galega e o 79% da coruñesa. Isto supón, para a comarca, unha diferenza de entono aos 2.000€ menos de renda que os galegos e 3.000€ de diferenza con respecto ó dato provincial.

A nivel municipal, os concellos da comarca presentan unha evolución semellante, na etapa 2010-2012 experimentan unha diminución que se revirte no período 2012 – 2015 acadando cifras superiores ós datos iniciais do 2010.

Con todo, o concello de Dodro presenta os datos máis baixos. Neste concello, a renda non acada os 11.000€ anuais, cubrindo así o 74% do dato provincial e o 79% do dato galego. O concello de Rois, con 11.607€ de renda bruta dispoñible por habitante, conta co 79% do dato provincial e o 84% do galego. Polo que respecta a Padrón, a súa renda supera os 12.000€ no ano 2015 o que implica superar a barreira do 80% do dato provincial, acadando o 87% do dato de Galicia.

No marco da análise da economía das familias e fogares da comarca é relevante deterse na procedencia dos ingresos cos que contan fogares. Para esta aproximación empréganse ós datos oficiais vixentes que permiten un achegamento territorial á realidade de Galicia e da provincia, e que amosan información sobre as orixes destes ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos.

Os datos da evolución, do 2011 ó 2016, da estrutura de ingresos dos fogares amósase na seguinte táboa:

Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

A evolución da estrutura de ingresos dos fogares que presenta a táboa amosa, ó longo do período, estabilidade nos pesos das diferentes orixes de fondos que conforman os ingresos dos fogares. Así, para o caso de Galicia o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos fogares, en tanto que as prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5% xa observado para o conxunto de Galicia.

Seguidamente, e para continuar coa análise da renda dispoñible, hai que facer mención ó peso que teñen as prestacións sociais sobre o total da renda das persoas a nivel municipal e a súa evolución dende o ano 2010 ata o 2015.

Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca do Sar e Concellos. 2010 – 2015⁴.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca do Sar	31%	35%	34%
Concello de Dodro	34%	39%	37%
Concello de Padrón	31%	34%	33%
Concello de Rois	30%	34%	33%

Fonte: IGE

Os datos evidencian que o peso das prestacións sobre a renda na comarca do Sar é superior que nos territorios de referencia. Así, a evolución de Galicia e da Provincia da Coruña é ascendente pero de

⁴ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

xeito leve, e o mesmo acontece na comarca do Sar, que todo e presentar maior incidencia, a súa evolución crecente vese mitigada no ano 2015. Así, o peso das prestacións sobre a renda dispoñible na comarca pasa de ser o 31%, no ano 2011, a supoñer o 34% no 2015.

No plano local, a evolución dos datos dos concellos é parella, incrementando o peso das prestacións sobre a renda, do 2010 ó 2012, para diminuír no período 2012 – 2015. Así, nos concellos de Padrón e Rois, tanto o peso das prestacións sobre a renda como a súa evolución son análogos, mentres que Dodro presenta uns datos nos que as prestacións teñen peso, acadando estas o 37% da renda dispoñible bruta por habitante ó final do período.

Dentro desta análise, tamén é preciso realizar un achegamento ás cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Así, como foi observado na táboa 10, no 2016 o ingreso promedio dos fogares rolda os 2.000€ para Galicia e para a provincia, e para a Área de Santiago este sitúase sobre os 2.400€. Estas cifras poden ser desagregadas atendendo á fonte principal do ingreso, é dicir, a se o ingreso procede principalmente do traballo ou das prestacións como principal fonte. Neste sentido, e co obxectivo de afondar na realidade, tomase a mediana de ingresos⁵ como indicador.

Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

A táboa 14 amosa a mediana das contías percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos. Así, e dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que aqueles fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, tamén é posible observar unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

En relación ós ingresos procedentes do traballo, hai que indicar que estes proceden maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea, como xa se comenta na táboa 12. Así, para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de

⁵ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

Con todo, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

Outro dato que serve para acabar de conformar a imaxe dos ingresos cos que contan as familias da comarca é o dos fogares onde as prestacións representan máis do 50% do total dos ingresos.

Neste sentido, as cifras oficiais de Galicia e da provincia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Con todo, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

Para a Área de Santiago, da que forma parte a comarca do Sar, algo máis do 33% dos ingresos dos fogares proveñen das prestacións. Nun 22% dos fogares, as prestacións significan o 100% dos seus ingresos. Con todo, esta área presenta os menores números en comparación co resto de áreas. Xunto coa Área da Coruña, son as únicas áreas nas que o 50% dos ingresos que proveñen das prestacións non superan o 40% dos fogares.

Dentro destas prestacións teñen especial importancia as relacionadas coas pensións de carácter contributivo que, no ano 2011, eran percibidas por 3.990 persoas na Comarca do Sar, cun importe medio de 707,46€. Seis anos despois, no 2017, son 4.108 as pensións contributivas na comarca, cun importe á alza de 794,88€. O nivel de ingresos, comparándoo cos datos que presenta Galicia (cun importe de 896,24€) e coa provincia da Coruña (927,97€ de importe medio), é notablemente inferior na comarca que nos territorios de referencia. Neste punto, cabe destacar a diferenza de 90€ entre as pensións percibidas polos habitantes do concello de Padrón (840€) comparadas coas dos habitantes de Dodro e Rois (750€).

2.3 OS GASTOS DOS FOGARES.

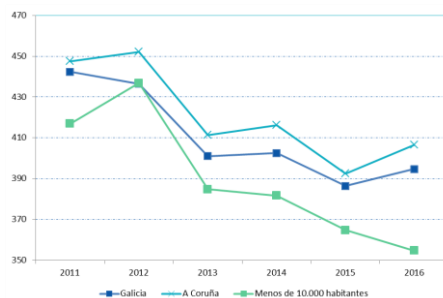
A aproximación á realidade das vivendas no territorio realizado na análise demográfica, complétase no actual apartado co estudo dos principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de vida da poboación o cal, vencellado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos analizados no anterior apartado, contribuirá a continuar contextualizando as políticas de benestar.

Os datos sobre propiedade e hipotecas analizados na parte demográfica teñen aquí a súa actualización para o ano 2016 por áreas. Neste senso, na área de Santiago o gasto en hipoteca dos fogares ten unha incidencia dun 23,65% das vivendas. Este dato sitúa a área de Santiago como a

segunda área (tras a da Coruña) con maior incidencia hipotecaria nas vivendas. Son estas dúas áreas, Santiago e A Coruña, as únicas que superan a barreira do 20% do gasto en hipoteca. No caso santiagués, supérase en case 5 puntos o dato galego e en máis de 3 puntos respecto ao provincial.

A evolución, dende o ano 2011 ata o 2018, dos gastos hipotecarios nos concellos segundo o número de habitantes reflíctese no gráfico seguinte:

Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.

Fonte: IGE

Na comarca do Sar o gasto medio mensual está ó redor dos 355€ mensuais. A evolución é descendente tralo punto de inflexión do ano 2012, onde se chega a un gasto sobre dos 437€. Nese ano o nivel de gasto dos concellos de menos de 10.000 habitantes acadaba o nivel galego. No ano 2016 hai unha diferenza de 50€ entre os territorios de referencia e o dato referido dos concellos menores de 10.000 habitantes, nos que se integran os concellos da comarca do Sar.

Outro dos elementos a ter en conta á hora de estudar as condicións socioeconómicas da poboación é o relacionado co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁶. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44% e do 42,7% para o ano 2016. Na Área de Santiago a cifra sitúase no 43%, sendo unha das áreas con menor incidencia trala de Ferrol-Eume-Ortegal e a da Coruña Suroriental.

Ademais, á hora de cuantificar este aforro, os datos oficiais amosan que, en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran uns aforros promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da área de Santiago roldan a cifra galega ao situarse nun 65€.

⁶ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

A comarca do Sar conta cunha estrutura económica sustentada ó redor da figura xurídica das persoas físicas (autónomos/as) relacionadas co sector servizos, centrado este, fundamentalmente, na actividade comercial. Conta tamén cun sector agrario en retroceso como manifesta o número de explotacións e UTAs activas na comarca. Neste sentido, o contexto económico xeral da comarca do Sar presenta un PIB inferior aos datos galego e provincial, que se fai máis gravoso nos casos de Dodro e Rois, en tanto que o concello de Padrón supera os datos referentes a Galicia e á Provincia da Coruña.

Os datos da evolución do desemprego e a estabilidade na afiliación á Seguridade Social amosan, en termos xerais, como o mercado laboral se recupera da situación de crise.

Con respecto á renda dispoñible por habitante, os datos do Sar sitúan á comarca por baixo dos promedios galego e provincial, situación esta que é máis notoria no caso do Concello de Dodro. Neste sentido, é preciso indicar que o Concello de Padrón, que amosa datos de PIB por habitante superiores ó dato galego e provincial, non presenta esta mesma intensidade con respecto á renda dispoñible xa que os seus datos, se ben son superiores ós dos Concellos da Comarca, seguen a ser substancialmente inferiores ós promedios galego e provincial.

Finalmente, un elemento que determina a economía global da comarca é a intensidade das transferencias sociais e o seu peso xeral sobre a renda dispoñible da poboación. Sobre este aspecto hai que destacar a situación Dodro, no que o peso das prestacións sobre a renda que ascende ó 37%, en tanto que Padrón e Rois amosan un peso do 33%. Con todo, estes datos indican a relevancia que teñen as transferencias públicas na economía local e comarcal.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas estas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e á participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados dentro do sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais necesita contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, é necesario coñecer a rede de axentes sociais, tanto de titularidade pública como privada, que integran na Comarca de Sar o sistema de servizos sociais, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan no territorio da comarca.

A) As Entidades de Servizos Sociais⁷.

Na Comarca do Sar hai un total de 12 entidades prestadoras de servizos sociais.

Das 12 entidades presentes na comarca 3 son de titularidade pública e 9 son de titularidade privada, das cales 4 son entidades de iniciativa social.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Dodro
- 2 Concello de Padrón
- 3 Concello de Rois

Entidades de iniciativa social:

- 1 Asociación de nais e pais de persoas con discapacidade intelectual da Comarca do Sar – AMIPA – Padrón
- 2 Asociación terapia familiar de Galicia – Padrón
- 3 Asociación xubilados e pensionistas do centro social de Padrón – Padrón
- 4 Fundación Diagrama intervención psicosocial - Padrón

Entidades de iniciativa privada:

- 1 Arenaria Coordinación SL – Padrón
- 2 C. E. B. – Padrón
- 3 Pequenos Escolares SL – Padrón
- 4 Sanamede SL – Rois
- 5 Servizos sociais Ulla – Sar SL – Padrón

Imaxe 2 Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca do Sar.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

⁷ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca do Sar, ata o 30/06/2018.

Tal e como se pode observar no mapa a distribución das entidades entre os concellos da comarca é a seguinte: hai 1 entidade no Concello de Dodro, 9 en Padrón e 2 localízanse no Concello de Rois.

As áreas estratéxicas de actuación nas que se clasifican as entidades da Comarca do Sar, ó abeiro do disposto no artigo 12.2 do Decreto 254/2011⁸ e recollidas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia, indican que, as entidades sociais da Comarca cobren un amplo espectro no que a ámbitos de actuación se refire, xa que as entidades da Comarca traballan na atención ás persoas con discapacidade, na atención as persoas maiores e dependentes, na atención á primeira infancia, a menores e as familias. Polo que respecta ás entidades públicas, que son as propias administracións locais, o seu ámbito de actuación abarca tódalas áreas estratéxicas ó ser a porta de entrada os servizos sociais.

B)Os Centros de Servizos Sociais⁹.

A Comarca do Sar conta cun total de 8 centros de servizos sociais. Dos 8 centros 6 son de titularidade pública, 1 é de iniciativa privada e outro corresponde a unha iniciativa de carácter social.

Centros públicos:

- 1 Centro de día de Dodro - Dodro
- 2 Centro de día de Rois - Rois
- 3 Centro social de Padrón – Padrón
- 4 Escola infantil de Dodro – Dodro
- 5 Escola infantil de Rois – Rois
- 6 Escola infantil municipal de Padrón - Padrón

Centros de iniciativa social:

- 1 Centro ocupacional Sorribas - Rois

Centros de iniciativa privada:

- 1 Centro de día para persoas maiores Iglemen – Padrón

---

⁸ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

⁹ Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca do Sar, ata o 30/06/2018.

Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca do Sar.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

O mapa presenta a distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca, os concellos de Padrón e Rois contan con 3 centros cada un deles, e o de Dodro conta con 2 centros.

Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da Comarca do Sar segundo o seu ámbito de actuación.

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Dependencia	2		1
Discapacidade		1	
Infancia	3		
Maiores	1		

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Na táboa obsérvase como os centros de titularidade pública da Comarca teñen na atención á primeira infancia, con 3 centros e a atención ás persoas dependentes, con 2 centros, os principais ámbitos de actuación, aínda que tamén se conta cun centro para as persoas maiores. Polo que respecta á iniciativa social o ámbito no que desenvolven a súa labor é na atención ás persoas con discapacidade, cun centro, e a iniciativa privada ten na atención ás persoas con dependencia, cun centro, o seu ámbito de actuación.

Así, os centros da Comarca do Sar distribúense segundo a súa tipoloxía da seguinte forma:

Táboa 16. Número de centros de servizos sociais da Comarca do Sar segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas.2018.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de día	Dependencia	1	Pública	Dodro	45
		1		Rois	40
		1	Privada	Padrón	30
Centro social	Maiores	1	Publica	Padrón	-
Centro ocupacional	Discapacidade	1	Social	Rois	24
Escola infantil	Infancia	3	Pública	Dodro	41

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
				Rois	38
				Padrón	70

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Nos tres concellos da Comarca hai un centros de atención á dependencia non residencial cun total de 115 prazas autorizadas. O concello de Dodro e o Concello de Rois contan con centros públicos, con 45 e 40 prazas respectivamente e no Concello de Padrón localízase un centro de día privado cunha capacidade de 30 prazas autorizadas.

Os 3 centros de atención á primeira infancia, todos eles de titularidade pública, contan 149 prazas autorizadas. Así, os tres concellos da Comarca dispoñen dunha escola infantil, a escola do Concello de Dodro ten unha capacidade de 41 prazas, a de Rois de 38 prazas autorizadas e na escola infantil de Padrón hai 70 prazas.

Para a atención ás persoas con discapacidade no Sar hai un centro ocupacional xestionado pola entidade social AMIPA cunha capacidade de 24 prazas autorizadas.

Análise e cobertura dos centros.

A Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia no artigo 44.2 define o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio, ó Mapa galego de servizos sociais.

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”*. Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados equipamentos, as ratios de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que defire nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

No *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Socias. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* a Comarca do Sar inclúese na área social denominada área rural 12 que está formada polos concellos de Dodro, Padrón e Rois, e dicir, os mesmos que forman a Comarca do Sar.

Os centros de atención ás persoas maiores.

No ano 2005¹⁰ a Comarca do Sar non contaba con ningún centro, nin de carácter residencial nin centro de día para a atención as persoas maiores e dependentes.

No 2017 a Comarca conta con 3 centros de atención non residencial un en cada concello, 2 de titularidade pública e un de titularidade privada, cunha capacidade total de 115 prazas autorizadas. Así, o índice de cobertura para o tipo de centro presente na comarca, non residencial, sitúase no 2,77%, superando o obxectivo do 2¹¹% definido no *Mapa* por área.

Polo que respecta á atención residencial a Comarca non conta con ningún equipamento, polo que, atendendo os índices¹² de cobertura definidos no *Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais* na Comarca do Sar faltan 208 prazas en centros residenciais.

Táboa 17. Evolución ratio de cobertura nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	índice de cobertura ≥ 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	0	0	0	184	-184
		2017	0	0	0	208	-208
Centros de día	2	2005	0	0	0	73	-73
		2017	3	115	2,77	83	32

Fonte: Elaboración propia.

Por outra parte, e tal e como amosa a táboa, as prazas necesarias para a cobertura das ratio obxectivo que determina o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” para a Comarca do Sar incrementáanse na mesma medida que se aumenta a poboación maior de 65 anos da comarca quen, no intervalo do 2005 ó 2017, incrementou nun 13,23%.

Centros de atención á infancia.

En tódolos concellos da Comarca do Sar hai un centro de atención á primeira infancia de titularidade pública, cunha oferta total de prazas de 149.

O índice de cobertura á primeira infancia que implica a oferta de 149 prazas autorizadas é do 33,41¹³%, alcanzando así o obxectivo do 33% de taxa de escolarización para nenas e nenos menores de 3 anos definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010.

¹⁰ Os datos que recolle o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” son do ano 2005.

¹¹ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

¹² A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residencias mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

¹³ Porcentaxe calculada sobre o número de nenas e nenos de entre 0 e 3 anos na Comarca no 2017, 446 nenas/os.

Centros de atención ás persoas con discapacidade.

No 2005 a Comarca non contaba con ningún centro de atención as persoas con discapacidade, no 2017 a Comarca dispón dun centro ocupacional no Concello de Rois, xestionado pola entidade social AMIPA, cunha capacidade para a atención de 24 persoas.

3.2 OS DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

Para que os servizos sociais comunitarios poidan desenvolver de xeito óptimo os seus programas e servizos é necesario contar cun financiamento apropiado dos mesmos. Segundo a normativa vixente as fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios son (I) os orzamentos das entidades locais, (II) as achegas que realicen as Deputacións provinciais, (III) as achegas realizadas pola Xunta de Galicia e (IV) os ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias dos servizos.

Así, a clasificación por programas¹⁴ dos orzamentos municipais permite identificar os créditos iniciais que as corporacións destinan a “Servizos sociais e promoción social¹⁵”, identificada esta como política de gasto 23 da súa clasificación interna da estrutura orzamentaria. Segundo os orzamentos aprobados para o exercicio 2018¹⁶, os concellos da Comarca do Sar destinan ós servizos sociais entre o 9,76% do seu orzamento, no caso de Padrón, e o 16,85% que asigna o Concello de Dodro, pasando polo, 13,27% que adica o Concello de Rois á política de gasto 23.

Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca do Sar para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Dodro	2.516.373,03 ¹⁷ €	424.019,18 €	16,85%

¹⁴ Segundo a Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁵ A Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, residencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins.

Inclúranse os gastos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

¹⁶ Segundo os datos contrastados dos orzamentos aprobados polos Concellos da Comarca e publicados no BOP e os datos rexistrados polos Concellos no Ministerio de Facenda <https://serviciotelematicosext.minhap.gob.es/sgcal/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

¹⁷ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.minhap.gob.es/sgcal/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 25/01/2018 (consulta realizada en data 14/08/2019) e no BOP nº18 de 25 de xaneiro de 2018.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Padrón	6.965.682,71 ¹⁸ €	679.683,93 €	9,76%
Rois	3.391.180,20 ¹⁹ €	450.127,48 €	13,27%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda
<https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

Analizando os orzamentos en termos de investimento por habitante, o teito márcao o Concello de Dodro, con 149,72€, seguido por Rois con 97,28€ e por Padrón con 80,31€.

Sobre as achegas para o financiamento dos servizos sociais comunitarios que realizan a Deputación da Coruña e a Xunta de Galicia, é necesario considerar o obxecto que teñen como achegas públicas finalistas que son. Así, as achegas procedentes da Deputación da Coruña teñen como obxecto o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico, a través da contratación dos profesionais de axuda no fogar, e a contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²⁰.

No referente ás achegas de natureza corrente da Xunta de Galicia, realizadas a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012, estas teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario.

A seguinte táboa amosa a evolución, do ano 2016 ó ano 2018, das achegas da Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Nesta obsérvase como a evolución é dispar nos concellos da Comarca, incrementándose as achegas en Dodro e Padrón en máis dun 30% e pola contra diminuíndo en Rois un 6%.

¹⁸ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 29/12/2017 (consulta realizada en data 14/08/2019) e no BOP nº178 de 18 de setembro de 2018.

¹⁹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 23/01/2018 (consulta realizada en data 14/08/2019) e no BOP nº16 de 23 de xaneiro de 2018.

²⁰ O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPPSS)** é "(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)" (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **FO036A** é o impulso as entidades locais a través de "(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)" relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca do Sar en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²¹.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Dodro	64.483,50 €	51.502,50 €	84.794,44 €	31%
Padrón	89.324,57 €	72.529,37 €	119.528,00 €	34%
Rois	74.051,16 €	62.057,94 €	69.500,00 €	-6%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación da Coruña.

A variación do apoio económico da Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios dos concellos da Comarca responde tanto a un cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada no financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Neste sentido, o novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos de menos de 20.000 habitantes, no financiamento do persoal de servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizos de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrência (SAF libre concorrência), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²².

O cofinanciamento²³ da administración autonómica para os servizos sociais comunitarios dos Concellos da Comarca do Sar tamén se incrementou nos últimos anos. Neste caso, o crecemento

²¹ Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FO036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

²² BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

²³ Resolución do 5 de abril de 2016 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2015 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 71, do xoves 14 de abril de 2016.

Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

dáse principalmente na partida que ten como obxecto o financiamento da axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, xa que o resto de partidas da achega, é dicir, a dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios básicos e a do programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar mantense estable.

Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da Comarca do Sar en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Dodro	129.609,12 €	145.256,94 €	159.975,89 €	23%
Padrón	217.311,81 €	236.386,96 €	264.504,94 €	22%
Roís	115.144,73 €	136.588,41 €	142.668,74 €	24%

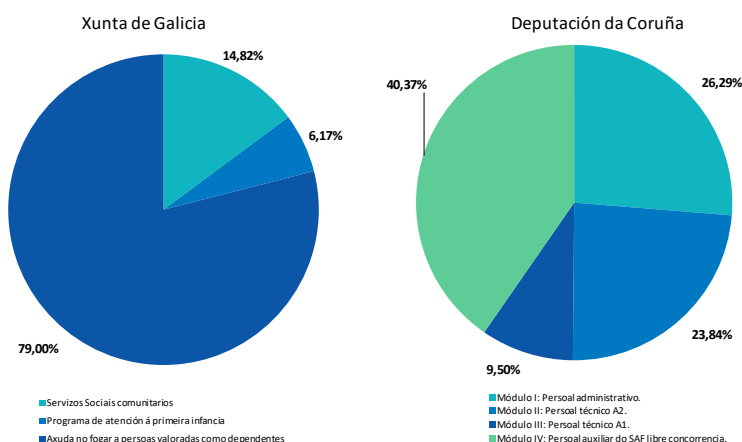
Fonte: Elaboración propia a partir de datos Xunta de Galicia.

Neste sentido, é salientable que a partida máis notable do financiamento da Xunta de Galicia ós servizos sociais comunitarios municipais vai dirixido á prestación por parte dos Concellos de servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia, concretamente os relacionados co Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de atención ás persoas dependentes, cubrindo así as necesidades financeiras derivadas da competencia local que determina o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, no que se establece que o servizo de axuda no fogar será prestado polas entidades locais.

O obxecto das achegas realizadas tanto pola Deputación como pola administración autonómica amosa como o servizo de axuda no fogar, ben sexa na modalidade de dependencia como na de libre concorrência, é o obxecto de financiamento que ten un maior peso dentro das achegas ós servizos sociais comunitarios municipais da Comarca.

Así obsérvase como case o 80% do financiamento recibido polos concellos da Comarca do Sar da administración autonómica ten como fin o financiamento da axuda no fogar ás persoas valoradas como dependentes, e algo máis do 40% dos fondos que a Deputación da Coruña destina ó financiamento dos servizos sociais comunitarios da Comarca ten como obxecto a subvención do persoal auxiliar do SAF libre concorrência.

Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca do Sar da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Así, e segundo os obxectos das fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios, confírmase e que o programa que conta cun volume maior de recursos é o Servizo de Axuda no Fogar, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia. Así, este servizo vaise erixindo como o programa máis relevante que están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Os recursos humanos son a peza fundamental dos servizos sociais comunitarios municipais na súa función como porta de entrada o sistema público de servizos sociais.

O número de profesionais que prestaban servizo nos servizos municipais da Comarca do Sar no ano 2018 é de 87. Dentro deste volume, inclúese o total de profesionais que traballan nos servizos sociais comunitarios da comarca incluíndo á totalidade do persoal auxiliar de SAF con independencia da súa forma de xestión.

Na seguinte táboa recollese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que prestan servizo e forman parte dos equipos das áreas de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca do Sar. 2018.

Ocupación profesional	Concellos		
	Dodro	Padrón	Roís
Traballador/a social	2	2	2
Educador/a familiar	1	1	-
Psicólogo/a	1	-	-

Ocupación profesional	Concellos		
	Dodro	Padrón	Rois
Pedagogo/a	-	-	1
Técnico/a sociocomunitario/a	-	1	-
Administrativo - Auxiliar Administrativo/a	1	2	1
Auxiliar SAF	34	5	33

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Os concellos da Comarca contan todos con equipos formados, como mínimo, polos profesionais de referencia, o/a traballador/a social, outros profesionais (educador/a familiar, psicólogo/a, pedagogo/a ou técnico/a sociocomunitario/a), e con profesionais de apoio administrativo. O número de profesionais do SAF supón o 83% dos profesionais que están a traballar nos servizos sociais comunitarios na comarca, aspecto que pon de manifesto o elevado impacto que ten este servizo en termos de contratación de persoal.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais en función da área social²⁴ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da Comarca do Sar, estes cobren a dotación mínima, en termos de número, aínda que existe algunha disonancia con respecto das categorías profesionais.

Así, a dotación mínima definida para o Concello de Dodro é de 1-2 traballador/a social e ½ auxiliar administrativo, esta dotación está superada ó contar o concello, o longo do ano 2018, cun equipo formado por dúas traballadoras sociais, unha educadora familiar, unha psicóloga (a partir do último trimestre esta profesional presta os seus servizos no departamento a través dunha asistencia técnica) e unha auxiliar administrativa.

O Concello de Padrón, para o que se determina unha dotación de 1-2 traballadores/as sociais, 1 educador/a e 1 auxiliar administrativo, conta cun equipo formado por 2 traballadoras sociais, 1 educadora familiar, 1 técnica sociocomunitaria e 2 auxiliares administrativas.

O Concello de Rois, que debería contar con 1-2 traballador/a social e ½ auxiliar administrativo, conta tamén no seu equipo cunha pedagoga.

No referente ás dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar estas poden ser variables en función das propias necesidades e variacións do servizo pero, e con independencia do tipo de xestión do servizo, na Comarca do Sar as profesionais que prestan servizo ós/ás usuarios/as da comarca ascende a un mínimo de 72 para o ano 2018.

²⁴ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

As administracións locais teñen un rol esencial na atención primaria dos servizos sociais como porta de entrada ó sistema galego de servizos sociais. Así os concellos encárganse do desenvolvemento e implementación dos programas e servizos definidos no artigo 9 do Decreto 99/2012 e que son o Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF).

Como se observa, a heteroxeneidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, por elo este aspecto é necesario telo presente á hora de xerar o dato primario referente á poboación á que efectivamente se lle presta servizo nestes departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través de información ou asesoramento puntual de xeito presencial ou telefónico.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) non permita albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos.

Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ós que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que supera o 20%, de tal xeito que para a Comarca do Sar os departamentos de benestar atenderon, aproximadamente, a unhas 3.184 persoas no ano 2017.

Do conxunto de programas e servizos que desenvolven os servizos sociais comunitarios municipais o programa de axuda no fogar preséntase como o principal programa dos servizos sociais, tanto pola súa importancia en termos de financiamento como pola dotación de persoal coa que conta. Así, a relevancia do servizo plásmase tanto no conxunto do traballo que realizan os técnicos e auxiliares dos departamentos municipais de benestar e servizos sociais, como pola propia existencia de entidades sociais e privadas que prestan este servizo e que complementan a oferta pública municipal.

Na Comarca do Sar o programa de axuda no fogar préstase dende as administracións locais, é dicir, os concellos da Comarca e dende os dous programas que subministran dúas entidades privadas da comarca.

O servizo de axuda no fogar (SAF) é un servizo que consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente. Este servizo

prestase e xestionase dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, segundo o recolle o artigo 11 da Orde 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar.

En base ás competencias regulamentarias e de autoorganización de que dispoñen os concellos, estes teñen regulado²⁵ o servizo de axuda no fogar co obxectivo de garantir a equidade, calidade e intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco autonómico²⁶ que define e regula o servizo de axuda no fogar.

O servizo de axuda no fogar municipal da Comarca do Sar prestouse a un total de 243 persoas usuarias no ano 2018, a través de 61.240,17 horas de servizo. O número de horas prestadas por cada un dos concellos así como o número de persoas usuarias beneficiarias deste servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrència e dependencia, preséntase na seguinte táboa.

Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrència e dependencia nos concellos da Comarca do Sar. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrència		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Dodro	4.037,00	38	16.021,76	49
Padrón	3.295,50	37	21.325,91	67
Rois	5.188,00	24	11.372,00	28
Total	12.520,50	99	48.719,67	144

Fonte: Elaboración propia a partires da información facilitada polos concellos.

A taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos pódese determinar en base ás persoas usuarias atendidas polo servizo.

²⁵ A Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Dodro aprobouse no Pleno do día 17 de xullo de 2014 e foi publicada no BOP nº178 de 18 de setembro de 2014. O Concello de Padrón aprobou no Pleno celebrado o 23 de decembro de 2014 a Ordenanza reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello de Padrón e publicouse no BOP nº41 de 3 de marzo de 2015. A Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Rois foi publicada no BOP nº11 de 19 de xaneiro de 2015.

²⁶ Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regulo o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca do Sar. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrencia ²⁷ (%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia ²⁸ (%)	
Dodro	38	4,97	49	6,03	11,00
Padrón	37	1,87	67	3,28	5,15
Rois	24	1,88	28	2,15	4,03
Total comarca	99	2,47	144	3,45	5,93

Fonte: Elaboración propia.

A taxa de cobertura do servizo de axuda no fogar na Comarca do Sar é do 5,93%, é dicir, case o 6% das persoas maiores de 65 anos da comarca son usuarios/as do servizo de axuda no fogar municipal.

Observase como as taxas de cobertura presentan diferenzas entre concellos xa que, por exemplo, a cobertura en libre concorrencia vai do 1,87% no Concello de Padrón ó 4,97% no Concello de Dodro. O mesmo acontece na modalidade de dependencia, onde o Concello que conta cunha cobertura máis elevada é o de Dodro cun 6,03%, o de Padrón ten un 3,28% de cobertura e o de Rois un 2,15%

O SAF na Comarca do Sar, todo e chegar a un total de 243 usuarios/as no 2018 nas dúas modalidades, contaba cun total de 35 persoas en lista de agarda. Así, o Concello de Dodro conta cunha lista de agarda de 7 persoas para a atención na modalidade de dependencia, nesta mesma modalidade o Concello de Padrón ten unha lista de agarda de 4 persoas e en libre concorrencia 12 o Concello de Rois ten para o servizo de libre concorrencia 5 persoas en lista de agarda e 7 para o de dependencia.

A prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia evolucionou nos últimos anos de xeito dispar nos concellos da Comarca. Así, na seguinte táboa amósase como nos concellos de Dodro e Padrón as horas de SAF presentan unha tendencia máis estable, con certos aumentos e descensos limitados. No período analizado 2016-2018 o Concello de Dodro diminúe as horas prestadas nun 6% e o de Padrón incrementa un 0,04% a prestación de horas de SAF de libre concorrencia. O Concello de Rois é o que presenta unha maior variación nas horas de prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia cun aumento do 144% en horas prestadas.

Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos de da comarca do Sar. 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Dodro	4.313,25	3.722,25	4.037,00
Padrón	3.294,00	3.391,00	3.295,50

²⁷ A taxa de cobertura do SAF libre concorrencia determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF libre concorrencia entre a diferenza entre número de persoas maiores de 65 anos menos o número de persoas usuarias do SAF dependencia.

²⁸ A taxa de cobertura do SAF dependencia determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF dependencia entre o número de persoas maiores de 65 anos.

Concello	2016	2017	2018
Rois	2.125,00	3.223,15	5.188,00

Fonte: Elaboración propia a partir de información facilitada polos concellos e a Deputación da Coruña.

Non se pode esquecer o apoio financeiro que a Deputación da Coruña esta a prestar ó servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrència dentro do Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS). Como xa se indicou con anterioridade, este programa, que responde á competencia determinada ó abeiro do Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, evolucionou nos últimos anos e, na actualidade, no caso do SAF financia os custos correspondentes ó persoal auxiliar do devandito servizo, establecéndose, para elo, unha achega²⁹ de 12,00€ por hora prestada de servizo.

A evolución das achegas da Deputación da Coruña ós Concellos da comarca para o financiamento do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrència recóllese na seguinte táboa.

Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrència nos concellos da Comarca do Sar. 2016 - 2019.

Concello	2016 ³⁰	2017 ³¹	2018 ³²	2019 ³³
Dodro	17.643,83 € -	17.643,83 €	15.492,00 €	23.202,56 €
Padrón	-17.643,83 €	17.643,83 €	47.184,00 €	49.141,58 €
Rois	17.643,83 € -	17.643,83 €	60.987,12 €	60.000,00 €

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

No período analizado obsérvase unha salientable evolución dos volumes de financiamento do SAF libre concorrència como consecuencia do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017 ó sistema de financiamento por horas de prestación de servizo. Esta evolución oscila entre o incremento do 240% do financiamento do Concello de Rois ó 32% do Concello de Dodro entre os anos 2016 e 2019, polo que respecta ó Concello de Padrón o financiamento para o SAF libre concorrència incrementa nun 179%.

A relevancia do SAF nos servizos sociais comunitarios, tal e como se recolle anteriormente, tamén se reflicte na composición dos equipos, xa que unha parte importante destes está relacionada coa prestación do servizo de axuda no fogar, nas súas diferentes modalidades. Neste sentido, é para analizar o volume de profesionais do SAF é necesario ter en conta a presenza de diferentes

²⁹ A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrència, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de seu unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

³⁰ Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

³¹ RP 16525/2017. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP nº 99 de data 29 de maio de 2017.

³² RP num. 2018/1487. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP nº 81 de data 30 de abril de 2018.

³³ RP 13220/2019. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais en 2019 (FOPPSS/2019). BOP nº 73 de data 16 de abril de 2019.

ocupacións no desenvolvemento do servizo así como os sistemas de xestión empregados polos concellos para a prestación do mesmo.

Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca do Sar en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Dodro	Libre concorrencia	Directo	1	3	13,10 €
	Dependencia	Externalizado	2	31	11,66 €
Padrón	Libre concorrencia	Mixto	1	3	12,00 €
	Dependencia			2	12,00 €
Roís	Libre concorrencia	Mixto	1	33	13,85 €
	Dependencia				13,93 €

Fonte: Elaboración propia a partires da información facilitada polos concellos

Na Comarca do Sar, na actualidade, o servizo de axuda no fogar público está a ocupar un total de 76 profesionais, nos que se pode distinguir 4 que corresponden á figura de coordinación nos concellos, e un mínimo de 72 corresponden ás persoas auxiliares que prestan servizo directamente nos fogares das persoas usuarias.

En canto ás formas de xestión do servizo utilizadas, advírtese como a convivencia dos diferentes tipos de xestión é a fórmula maioritaria nos concellos da Comarca, é dicir, o servizo préstase de xeito coordinado entre o persoal municipal e o persoal de entidades privadas.

Así, o Concello de Dodro presta de xeito directo o servizo na súa modalidade de libre concorrencia, para o cal conta con unha profesional na coordinación do servizo e un equipo de 3 auxiliares de SAF. Polo que respecta ó servizo na modalidade de dependencia, o servizo préstase a través dunha entidade privada, o equipo de profesionais que prestan o SAF dependencia está formado por 2 profesionais na coordinación e por un total de 31 auxiliares.

O Concello de Padrón presta o servizo de axuda no fogar de xeito mixto. Para elo, o Concello conta cun equipo de 5 de auxiliares de SAF e unha profesional traballadora social responsable da coordinación, este equipo complementábase coas auxiliares necesarias para a cobertura do servizo en función das necesidades do mesmo a través dunha entidade contratada. A prestación do servizo nas súas dúas modalidades faise de xeito indistinto por parte do persoal municipal e por parte do persoal da entidade contratada.

A prestación do SAF no Concello de Roís tamén é mixto. O Concello conta cun equipo de 6 auxiliares municipais e 27 auxiliares contratadas a través da entidade prestadora do SAF contratada para estes efectos. A coordinación do servizo é responsabilidade dunha traballadora social municipal que está en permanente relación coa entidade prestadora. A prestación do servizo faise de xeito indistinto por parte do persoal municipal e por parte do persoal da entidade contratada nas dúas modalidades.

Finalmente, hai que prestar atención ás diferenzas nos custos/hora do servizo do SAF en función do Concello, situándose o chan do custo/hora no Concello de Dodro en 11,66€/hora para a modalidade

de dependencia e o teito nos 13,93€/hora do custo do servizo na modalidade de dependencia no Concello de Rois.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DO SAR.

As entidades prestadoras de servizos sociais que, segundo os datos oficiais, están localizadas na Comarca do Sar presentan unha variada oferta en termos de ámbitos de actuación ós que se dirixen, persoas con discapacidade, infancia, menores, familia, maiores e persoas dependentes . Así mesmo, en termos de titularidade das entidades aparece un certo equilibrio na presenza pública, privada e a iniciativa social que traballa na Comarca.

Polo que respecta ós centros de servizos sociais, dos 8 presentes na Comarca o 75% son de titularidade pública. A actividade dos centros públicos diríxese principalmente á atención á primeira infancia, con 3 escolas infantís e 149 prazas, e a atención ás persoas dependentes, con 2 centros de día e 85 prazas autorizadas. O centro de titularidade privada completa a oferta de centros de atención non residencial para persoas dependentes con 30 prazas. A iniciativa social xestiona o único centro de atención ás persoas con discapacidade da Comarca, o centro ocupacional Sorribas, en Rois, cunha capacidade de 24 prazas.

O longo dos últimos anos, a Comarca do Sar pasou de non contar con equipamentos non residenciais de atención ás persoas maiores e dependentes a contar con 3 centros de día, dous de titularidade pública e un de titularidade privada, e unha oferta total de 115 prazas autorizadas. Este aumento permite superar o obxectivo definido no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais* para este tipo de recursos e contar cunha cobertura do 2,77% en termos de equipamentos non residenciais de atención ás persoas maiores e dependentes. En canto ós equipamentos residenciais, a Comarca segue sen ningún tipo de recurso, o que implica que habería que dotar á Comarca de 208 prazas de carácter residencial para acadar os obxectivos definidos no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*, en función dos datos de poboación do 2017.

A actual dotación de prazas nos centros de atención á primeira infancia da Comarca, 149 prazas, coloca á Comarca nos niveis de taxa de escolarización que para nenas e nenos menores de 3 anos define a Unión Europea para o ano 2010. Aínda que das escolas infantís da Comarca só unha conta con lista de agarda e as dúas restantes teñen unha ocupación inferior ás prazas dispoñibles, a taxa sitúase no 24,21%, 9 puntos por debaixo da definida pola Unión Europea. Motivos como a oferta nos horarios dos centros ou a necesidade de actualización de certos equipamentos están nas causas desta diferenza.

Na Comarca tamén se incrementou a oferta de servizos para a atención as persoas con discapacidade, actualmente a Comarca conta cun centro ocupacional cunha capacidade de 24 prazas autorizadas xestionado pola entidade social AMIPA.

A actual oferta de equipamentos para a atención ás persoas maiores e dependentes xera unha intensa preocupación entre os equipos técnicos municipais pola carencia de recursos residenciais na Comarca. Polo que respecta ós equipamentos existentes, os centros de día, son recursos coñecidos e valorados pola cidadanía, aspectos estes que inciden na súa demanda entre as potenciais persoas usuarias dos mesmos.

A asignación de recursos ás políticas de benestar por parte dos Concellos da Comarca do Sar presenta disparidade entre concellos, segundo a asignación de créditos iniciais do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais. Así, a política de benestar no Concello de Padrón percibe o 9,76% do orzamento municipal, fronte o 13,27% do Concello de Rois ou o 16,85% de asignación que ten o programa de “Servizos Sociais e promoción social” no orzamento do Concello de Dodro. Ademais, estes datos supoñen un investimento por habitante que rolda entre os 149,7€ de Dodro e os 80,31€ de Padrón, situándose Rois nunha situación intermedia ó contar con 97,28€.

Continuando co financiamento dos servizos sociais municipais, as achegas que recibiron os concellos da Comarca da Xunta de Galicia incrementáronse entre o 22% e o 24% en función do Concello, consecuencia, fundamentalmente, do incremento na partida destinada ó financiamento das horas prestadas polo servizo de axuda no fogar as persoas valoradas como dependentes. Polo que respecta as achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios estas tiveron unha evolución dispar, incrementándose nos casos dos concellos de Dodro e Padrón e diminuindo no de Rois. Estas variacións no financiamento da Deputación ós Concellos están enmarcados no cambio de sistema de financiamento empregado pola institución a partir do ano 2017, enmarcado no POS, e que contribúe a que o apoio económico ós servizos sociais comunitarios se basee no financiamento do persoal técnico complementario e do persoal administrativo así como á actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrència.

Os profesionais que conforman os equipos técnicos nos departamentos municipais de benestar e servizos sociais son unha das pezas fundamentais do propio sistema público de servizos sociais, así na Comarca do Sar os equipos municipais contan todos cos perfís profesionais básicos definidos para os servizos sociais (traballador/a social, responsable do programa de educación familiar e persoal administrativo) así como con persoal técnico complementario (psicólogo/a, pedagogo/a ou técnico/a sociocomunitario/a). Neste sentido, os equipos técnicos dos concellos da Comarca son equipos multidisciplinares que presentan dinámicas de traballo fundamentadas na presenza e necesidade das diferentes disciplinas como parte esencial do conxunto da intervención dos servizos sociais comunitarios.

Así mesmo, e nun contexto de importante carga de traballo administrativa e burocrática como o que presentan os departamentos, a figura do persoal administrativo é fundamental, non unicamente dende o apoio ó traballo administrativo no departamento, senón como punto de entrada e recepción das persoas usuarias do servizo e como profesional que proporciona a primeira información e se encarga da derivación necesaria en función das demandas plantexadas polas persoas usuarias.

A pesar de contar con múltiples programas e servizos a través dos cales os servizos sociais comunitarios desenvolven as súas funcións, o programa de axuda no fogar estase convertendo no centro dos servizos sociais comunitarios municipais. Por elo, é evidente que a actividade dos servizos de benestar locais se focalice na prestación do SAF, nas súas diferentes modalidades, e que sexa este servizo o que maior carga de traballo xera nos equipos técnicos e, principalmente, na figura do/a traballador/a social quen acaba concentrando a maior parte do seu traballo en todo o relacionado coa tramitación de recursos, a xestión administrativa e a coordinación do servizo. Ante este escenario, os equipos técnicos do Sar demandan a necesidade de contar con persoal suficiente, neste caso como mínimo dúas traballadoras/es sociais, que permita dar resposta ás necesidades que demanda un servizo como o SAF ó tempo que non se desatenden outros ámbitos de actuación propios dos servizos sociais comunitarios.

A amplitude dos equipos técnicos dos concellos do Sar contribúe a que dende os departamentos se estean a desenvolver programas de carácter comunitario de notoria relevancia. Así atópanse, entre outros, o Programa de prevención do absentismo escolar de Dodro *“O cole arrasa”* o cal, no ano 2017, foi galardoado no III Concurso de Boas Prácticas municipais na prevención do absentismo escolar e a prevención e atención do acoso escolar pola FEMP e o Ministerio de Educación ou a *“Aula de Apoio Extraescolar”* do Concello de Padrón que dende o 1998 e a través do Programa de Voluntariado foi evolucionando e adaptándose buscando combinar as necesidades de aprendizaxe dos menores ó tempo que se xeraban espazos de socialización, ata converterse na actualidade nun recurso consolidado e de referencia para os centros educativos do municipio. Nesta mesma liña, hai que salientar o traballo que dende hai anos se leva realizando en colaboración coas entidades sociais da comarca, mostra deste traballo e a programa *“Libros viaxeiros”* na que o Concello de Padrón, a través da súa Oficina Municipal de Voluntariado, e a Asociación AMIPA conseguiron integrar a locais da hostalaría municipal nunha actividade cultural de lectura compartida.

Con todo, os equipos dos concellos da Comarca constatan limitacións á hora de desenvolver actuacións e/ou intervencións comunitarias así como en ámbitos emerxentes (soidade, novas adicións, ...), que deberían ser abordados de xeito integral a través de programas estruturados e estables que posibiliten un maior impacto dos mesmos. Por elo, sería positivo contar cunha programación complementaria estable que dotase os concellos de recursos suficientes para completar a oferta de programas existentes.

Na prestación do servizo de axuda no fogar os concellos do Sar presentan todos unha mesma pauta de actuación, a convivencia dos diferentes tipos de xestión para a prestación do servizo. Neste sentido, tódolos concellos contan con persoal propio, é dicir, cun equipo de profesionais auxiliares de axuda no fogar para a prestación directa do servizo que se ve complementado e reforzado coa contratación de entidades privadas. O único concello que conta cunha xestión diferenciada segundo a modalidade do servizo é o Concello de Dodro, quen presta a través do persoal municipal o servizo na modalidade de libre concorrencia e o servizo de dependencia o presta integramente mediante unha entidade prestadora.

As taxas de cobertura que está a ter o SAF nos diferentes concellos da Comarca presenta certas diferenzas. Así, si ben os concellos de Padrón e Rois presentan taxas semellantes, do 5,15% Padrón e do 4,03% Rois, a cobertura do servizo de axuda no fogar do Concello de Dodro destaca por riba da media, cunha taxa de cobertura do servizo do 11%.

Non acontece o mesmo no referente ó custo/hora do SAF entre concellos, xa que, a pesar de existir diferenzas, a amplitude das diferenzas está entre os 11,66€ do custo/hora do SAF dependencia no Concello de Dodro ós 13,93€ do custo/hora do SAF dependencia en Rois. Con todo, as cifras analizadas dos custos/hora do SAF implican unha chamada de atención tanto sobre a suficiencia financeira das facendas locais como sobre a equidade xeral das estimacións sobre as que se establecen os copagamentos individuais, xa que os custos/hora analizados superan ós financiamentos tanto da Deputación da Coruña, para a modalidade de libre concorrencia fixado en 12,00€/hora, como o da Xunta de Galicia, que para a modalidade de dependencia o establece en 9,70€/hora

A multitude de aspectos a contemplar, coordinar e xestionar que implica o SAF, xunto coa carga de recursos técnicos, humanos e financeiros que supón, aconsellaría contar coas ferramentas de control de xestión e seguimento necesarias para unha axeitada xestión do mesmo. Neste sentido, a utilización destas ferramentas non é compartida polos concellos da Comarca, a pesar de recoñecerse a utilidade que suporía contar con elas.

O propio SAF preséntase como unha oportunidade que permite a detonación doutras intervencións relacionadas coa persoa usuaria e o seu contexto como a mellora da vivenda, as relacións familiares ou con outro tipo de aspectos que poden redundar na mellora da autonomía das persoas usuarias e dos seus contextos familiares . Estas oportunidades estanse aproveitando de xeito puntual, como a subministración de axudas técnicas que poidan necesitar as persoas usuarias do servizo ou o apoio dende as oficinas técnicas municipais para a mellora en termos de accesibilidade na vivenda de persoas usuarias

Así, enténdese como unha necesidade o aproveitamento do coñecemento que xera a prestación do SAF que permita convertelo en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das persoas usuarias e, para elo, e preciso poñer medios a disposición dos equipos municipais que, por unha parte, complementen os perfís dos propios equipos, e por outra, lles facilite este traballo.

Para elo, é necesario tamén contar con equipos de profesionais auxiliares suficientes e ben formados que posibiliten unha prestación de calidade do servizo. Nestes momentos na Comarca do Sar evidenciase a falta de profesionais formados/as en servizos de atención sociosanitaria que opten por traballar no servizo de axuda a domicilio. Sería, polo tanto, necesario mellorar a cobertura das necesidades de formación e actualización das profesionais do SAF en activo e propiciar espazos para a formación de novas, así como contribuír a facer do servizo un sector laboral atractivo e estable.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca do Sar vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como vieiro xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción diseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca do Sar non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca do

Sar no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓNS .

A) A evolución demográfica

A análise da demografía levada a cabo ó longo do documento reflicte unha caída da poboación da Comarca dun 12% nos últimos 20 anos, acelerándose entre o 2007 e o 2017 acadar ata as cifras actuais por baixo dos 16.000 habitantes. Esta evolución acontece de xeito paralelo nos tres Concellos, oscilando as caídas entre o 11% do Concello de Padrón e o 14,5% do Concello de Dodro, respondendo tódolos Concellos a un patrón semellante.

Esta evolución á baixa procede dunha constante caída do saldo vexetativo observada a partir de finais dos anos 80, manténdose ata a actualidade en cifras negativas. Ademais, obsérvase unha salientable irregularidade no saldo migratorio que, se ben entre finais dos 90 e a primeira década do século XXI se mantén en termos xerais en cifras positivas, a partir do 2010 pasa a consolidarse en datos negativos.

A tendencia demográfica indicada provoca que as proxeccións oficiais sobre a poboación da Comarca se sitúen nos 13.830 habitantes para o 2030, o que suporá unha caída do 13% dende o 2017 e unha perda acumulada do 24% dende o ano 1998.

Como se menciona, a evolución da poboación é parella en tódolos Concellos, aínda que é posible observar núcleos que matizan esta afirmación. Trátase de Oín e Ribasar en Rois, que presentan unha evolución positiva entre o 2000 e o 2017 (a pesar de que entre estes dous núcleos non acada os 900 habitantes), e o núcleo urbano de Padrón, que gaña case un 1% de poboación no mesmo período.

Neste sentido, a pesar de que a tendencia do núcleo de Padrón non é o suficientemente forte como para equilibrar a perda de poboación do resto da Comarca, eríxese en centralidade da mesma con máis do 47% da poboación do Concello e o 25% da poboación de toda a Comarca, coa potencialidade que este efecto ten.

Ademais, é posible observar un importante proceso de capilarización da perda de poboación, sobre todo en Concellos como Rois, que presenta varias parroquias con perdas superiores ó 20%, en tanto que esta intensidade é menor en Padrón e Dodro.

A prestación de servizos de benestar, e o deseño dos mesmos dende os departamentos municipais, atópase intimamente vencellada coa realidade demográfica local, de tal xeito que no Sar é posible detectar unha dobre liña de evolución dos mesmos.

A primeira dela relaciónase coa emerxencia da resposta local ós dereitos subxectivos da dependencia en termos xerais, que se plasman sobre todo nos requirimentos operativos dos Servizos de Axuda no

Fogar municipais e na súa intervención tanto relacionada coa propia dependencia como coa modalidade de libre concorrència. Con todo, este é o exemplo máis salientable dunha serie de servizos e programas relacionados coa atención ás persoas maiores que, na actualidade están a demandar máis recursos por parte dos Concellos.

A segunda delas atópase relacionada coa resposta local a outro tipo de necesidades non directamente vencelladas coa atención á dependencia ou ás persoas maiores. Dentro destas actividades é posible identificar un amplo abano de accións que van dende o intenso programa de voluntariado do Concello de Padrón ata as intervencións que se dan dende Rois ou Dodro en relación coas escolas e co reforzo educativo ou o absentismo escolar. Así, tamén salienta a presenza en tódolos Concellos de equipamentos de atención á primeira infancia de xestión municipal como do Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar.

Neste sentido, a pesar da relevancia dos servizos de atención ás persoas maiores non é posible observar unha *hiperfocalización* dos departamentos de benestar municipais no mencionado colectivo, a pesar de que a tensión operativa xerada dende servizos como o SAF marca boa parte do traballo cotiá dos equipos técnicos dos servizos comunitarios.

Dentro deste contexto demográfico, os servizos prestados á cidadanía dende os departamentos de benestar configúranse como elementos dinamizadores da vida económica local dende unha perspectiva de proximidade e como elementos que garanten a calidade de vida da poboación, contribuíndo ó proceso de retención/atracción de poboación dende unha perspectiva de complementariedade ó resto dos recursos socioeconómicos da Comarca.

Neste sentido, é preciso mencionar a importancia que para a vida socioeconómica comarcal teñen os diferentes equipamentos de benestar de carácter público, privado ou social, salientando a existencia dun Centro Ocupacional adicado ás persoas con discapacidade, configurando esta oferta unha fonte de atracción de profesionais de elevada especialización que dan resposta non só ás necesidades da poboación comarcal senón que amplían o seu radio de acción ás comarcas limdeiras.

Un dos elementos máis importantes á hora de vencellar a dotación de equipamentos de benestar coa evolución demográfica é a posibilidade de establecer nexos entre a formación e a inserción laboral das persoas formadas. Así, se ben na Comarca non se atopa ningún centro de Formación Profesional que imparta ciclos relacionados cos servizos socioculturais á comunidade, no IES Félix Muriel de Rianxo impártese o Ciclo Medio de Formación Profesional de Atención a persoas en situación de dependencia co cal é un elemento que debe ser tido en conta á hora de avanzar no deseño de accións de benestar. Ademais, na Pobra impártese o Ciclo Medio de coidados auxiliares de enfermaría e no Porto do Son o de condución de actividades físico deportivas no medio natural, de tal xeito que entre Comarcas limdeiras de carácter rural é posible atopar formación oficial acaída en materia de benestar e coidados.

Con todo, é preciso facer fincapé na oferta doutro tipo de accións formativas encamiñadas á obtención dos requirimentos académicos mínimos para a inserción laboral no SAF, respondendo á situación de elevada demanda de profesionais das diferentes entidades prestadoras externas do

servizo na Comarca. Ademais, neste mesmo sentido, considérase de elevada importancia tanto a selección previa de perfís axeitados para a prestación de servizos nos fogares, como a énfase na mellora das condicións laborais do SAF, pechando o círculo entre a selección e formación de profesionais capacitados e motivados e a prestación de servizos de calidade á cidadanía.

Como se pode observar, na Comarca existen equipamentos, servizos e programas de benestar que actúan dende unha óptica integral na mellora da calidade de vida das persoas, aínda que se detectan baleiros como pode ser o caso do transporte de proximidade nos que é preciso traballar para cubrir necesidades sociais que non están a ser consideradas na actualidade ou que, en todo caso, xeran problemas para a vida cotiá das persoas e son unha dificultade á hora de fomentar o asentamento das persoas nos núcleos rurais.

Neste sentido, é posible aproveitar os coñecementos que atesouran Concellos da proximidade para estudar a viabilidade da implantación de diferentes tipos de transporte local que melloren a da calidade de vida da poboación, tanto nos núcleos centrais (dende a óptica do fomento do comercio e hostalaría de proximidade, por exemplo) como nas parroquias máis rurais ó garantir a existencia de conectividade. Con todo, para optimizar estes servizos é preciso estudar os fluxos e as centralidades, estudando o impacto das mesmas en termos de demanda.

Finalmente, a evolución demográfica da Comarca e a súa capacidade atendendo ó seu volume supón que as necesidades sociais sexan as propias dun territorio avellentado que está a perder poboación, pero que debe ofrecer servizos de valor tanto para garantir a calidade de vida dos habitantes como para fomentar a atracción de novos residentes.

Neste sentido, dende unha perspectiva integral de fortalecemento da dinámica demográfica, considérase básico o traballo de reforzo dos servizos de benestar e dos equipamentos operativos na actualidade; avanzando na prestación de servizos como o transporte local; mellorar na formación e inserción laboral de calidade das ocupacións relacionadas coa prestación de servizos de benestar; mellorar os servizos de atención á primeira infancia, sobre todo os do Concello de Padrón e de Rois, na liña da ampliación de horarios e da actualización xeral (Concello de Padrón) e de prazas (neste caso do Concello de Rois debido á elevada natalidade dos últimos anos) así como avanzar na construción de *coalicións internas* municipais entre os departamentos de benestar, promoción económica ou asesorías xurídicas, por exemplo, que relacionen os diferentes servizos municipais co obxectivo de fortalecer iniciativas de xeración de oportunidades laborais de proximidade e de mellora da inclusión laboral.

B) O avellentamento e a soidade.

Tal como se vén comentando, un dos elementos definitorios da evolución da poboación na Comarca é a súa caída, sendo outro deles o avellentamento, xa que a idade media da Comarca pasa nos últimos anos de ser inferior á galega e da provincia, a ser superior, sendo tamén superiores os diferentes índices que miden o avellentamento tanto na actualidade como nas proxeccións futuras.

Neste sentido, é posible observar como as proxeccións salientan o importante volume futuro dos grupos de idade superiores ós 65 anos, sendo preciso ter en conta sobre todo o elevado peso do grupo de mulleres maiores de 85 anos, aspectos estes que determinarán o deseño das políticas locais de benestar e os coidados ás persoas tanto en termos de equipamentos como de atención de carácter domiciliaria ou de deseño de accións de carácter comunitario que favorezan as relacións sociais.

O avellentamento e o devalo da poboación son procesos que están a afectar con maior intensidade ós Concellos e ós núcleos máis rurais da Comarca, pero é preciso mencionar que o vencello entre avellentamento e ruralidade non é absoluto, detectándose tamén nos núcleos urbanos este incremento da idade media da poboación, en tanto que tamén se detectan situacións de soidade.

O vencello entre ruralidade e avellentamento (e, por extensión a medio prazo, a soidade) é claro a curto e medio prazo, pero este non é único xa que nos núcleos urbanos tamén se están a producir casos de soidade de persoas maiores, así como outro tipo de casos que vencellan a soidade coa inexistencia de redes sociais de apoio e que teñen como derivada a presenza da exclusión social.

Así, dentro das medidas que na actualidade se están a poñer en práctica que poden incidir en materia de avellentamento e soidade, ademais das propias dos diferentes programas de avellentamento activo, salientan experiencias como o Tempo para Nós do Concello de Padrón a través do cal se xeran dinámicas sociais nas parroquias entre mulleres, sobre todo maiores, para recuperar a sociabilidade.

Neste sentido, na actualidade as redes comunitarias están a operar a xeito de sistema de detección e aviso de casos de soidade, aspecto este que é preciso consolidar e que de xeito complementario con programas de voluntariado como o ColaboraDodro poden actuar non xa como sistemas de aviso, senón como auténtica rede de apoio para o tratamento da soidade. Ademais, e dende o punto de vista da prevención, o Concello de Dodro conta co Programa de Estimulación Cognitiva que, dirixido por unha psicóloga, está a traballar en asesoramento ás persoas usuarias e ós seus familiares co obxectivo de anticipar o deterioro.

Outro dos elementos a ter en conta de cara á mellora xeral da calidade de vida, na liña da xeración de redes coas entidades sociais, é a xeración de actuacións conxuntas con Centros de Saúde. Estas relacións son heteroxéneas xa que, se ben se bota en falla unha maior coordinación cos equipos de saúde (tanto a nivel local como Comarcal) para xerar actividades coordinadas ou complementarias de carácter sociosanitario, esta é substituída por unha salientable colaboración informal efectiva, co cal considérase que existe o substrato axeitado para o deseño de programación conxunta.

Con respecto ós Centros Educativos a realidade é diferente, xa que os tres Concellos contan con programas de referencia de traballo nos Centros que non só se centran no reforzo escolar, senón que se amplían ós valores ou ó absentismo (Dodro co seu programa de prevención do absentismo O Cole arrasa, ou cos talleres de educación emocional para rapaces de 7 a 9 anos), ás familias (Rois), ou a novos obradoiros de carácter afectivo-sexual ou de prevención do acoso (Padrón). Neste sentido, a amplitude do traballo dos equipos de benestar cos centros educativos é un elemento salientable,

incluíndo unha interesante relación co programa de voluntariado levado adiante no Concello de Padrón.

Ademais, dende un punto de vista da complementariedade, e aproveitando a existencia de diferentes actividades tanto relacionadas coas persoas maiores como coas escolas, os equipos técnicos municipais reflicten a existencia dunha elevada potencialidade para o desenvolvemento de programas de carácter interxeneracional cos que, ademais de mellorar a socialización das persoas maiores, se poidan desenvolver actividades de transmisión de tradicións culturais. Ademais, esta ampliación do perímetro das actuacións para as persoas maiores é posible estendela ás actividades deseñadas polas Concellerías de Cultura ou Deportes, por exemplo, de tal xeito que se incrementen os efectos das mesmas tanto dende o punto de vista sectorial (recuperación de costumes, camiños, oficios...) como dende o punto de vista de reforzo das relacións comunitarias, co que isto comporta en termos da loita contra a soidade.

Un dos elementos importantes á hora de estudar a resposta ó avellentamento é a través da situación actual dos equipamentos especificamente adicados ó coidado das persoas maiores nas súas diferentes modalidades, tanto de carácter residencial como non residencial. Neste caso, a pesar da existencia de equipamentos na comarca, verifícase un déficit de prazas de carácter residencial, prestando especial atención ó valor e á cantidade das prazas de carácter non residencial de proximidade, entendidos como equipamentos de especial interese que inciden tanto na mellora da calidade de vida das persoas usuarias e das coidadoras, como na xeración de economías de proximidade.

Finalmente, tendo en conta a emerxencia xeral do problema da soidade, considérase necesario reflexionar sobre a ausencia de programas específicos neste sentido nos Concellos da Comarca, se ben como se mencionou utilízanse diferentes ferramentas (tanto formais como informais) para a súa detección e para o seu tratamento.

Neste sentido, constátase a vitalidade das redes informais e comunitarias para a transmisión da información sobre as persoas en soidade, elemento este que conxuntamente coa salientable fertilidade das actividades de carácter comunitario emprendidas polos equipos de benestar (como poden ser as xa mencionadas relacionadas cos Centros Educativos ou o voluntariado), conforman un universo de entidades e equipamentos de valor para a xeración de programas específicos para a soidade, polo que de xeito complementario á colaboración institucional cos Centros de Saúde, é posible completar un mapa de *antenas* que permitan a detección destas situacións e un abano de accións para o traballo coas persoas sen agardar á cronificación.

C) As múltiples exclusións.

A Comarca do Sar forma parte da Área de Santiago, utilizada polas fontes oficiais á hora de analizar a taxa de risco de pobreza ou exclusión social, amosando os datos que o 16% da poboación se atopa en

risco de pobreza³⁴ (Estratexia Europa 2020 para o ano 2016), o que supón que máis de 2.500 persoas se atopan nesta situación. Con todo, a análise destes datos debe ter en conta a diferenza entre as diferentes Comarcas que compoñen a Área, xa que o efecto da Comarca de Santiago é salientable e, incluso, dentro desta o efecto do propio Concello de Santiago de Compostela inflúe de xeito determinante nos indicadores relacionados coa renda e coa exclusión.

De tódolos xeitos, a taxa amosa un importante ascenso entre os anos 2011 e 2012, ó subir máis de 5 puntos, en tanto que a cifra vese estabilizada no período 2013-2014 para, a partir de aí, descender e situarse no 16% para, no ano 2017 volver descender ó 14,7%, dato afastado da taxa galega e da provincia e que, como se menciona con anterioridade, vén determinada polo efecto centralidade de Santiago de Compostela.

No relativo á Comarca, esta presenta uns datos de renda dispoñible bruta por habitante menores ós de Galicia e do conxunto da provincia. Neste caso, a Comarca amosa un 84,7% do dato galego e un 79% do dato provincial, o que supón unha diferenza de máis de 2.100€ anuais con respecto ó dato galego e de máis de 3.000€ con respecto ó dato da provincia.

Estas diferenzas tamén se reproducen a nivel individual de cada Concello, xa que Padrón é o que presenta uns datos maiores (concretamente amosa o 87% da renda galega) e Dodro o que presenta a menor renda, co 77% do dato galego. De tódolos xeitos, a pesar de que entre o ano 2010 e o 2015 a evolución en tódolos Concellos é ascendente, é posible observar un primeiro período entre o 2010 e o 2012 onde a renda sofre unha salientable contracción, sobre todo nos Concellos de Dodro e Rois (pérdese un 7% e un 4% de renda respectivamente). A partir do 2012 a renda evoluciona favorablemente e amosa incluso unha lixeira suba con respecto á renda inicial que no caso de Dodro é dun 1%, pero no caso de Padrón é dun 4% e en Rois dun 5%.

A análise da renda dispoñible bruta por habitante é posible completala a través do peso que as prestacións teñen sobre a propia renda, aspecto este no que a Comarca supera os datos de Galicia e da provincia en dous e tres puntos respectivamente. Así, as prestacións teñen un elevado peso na renda dispoñible na Comarca, que se ve incrementado no Concello de Dodro (un 37%), en tanto que este dato é máis limitado en Padrón e Rois (un 33%), a pesar de que como se pode comprobar, a vida socioeconómica comarcal vese influída de xeito determinante por este factor.

Ademais, este contexto socioeconómico xeral vén marcado pola importancia na Comarca do sector servizos (comercio e hostalaría), do sector primario e da construción, salientando a presenza de persoas físicas (autónomos/as) e de sociedades limitadas.

A evolución da afiliación á Seguridade Social entre os anos 2011 e 2018 amosa unha salientable estabilidade, se ben entre os anos 2011 e 2014 é posible observar unha importante caída, sobre todo no réxime xeral, para a partir do 2015 iniciar un lixeiro ascenso ata equilibrar os datos no total do período. Ademais, o número de persoas que están a percibir pensións contributivas sitúase no 2017 nas 4.108 persoas, cun importe medio de 794,88€ mensuais, fronte ós 896€ de Galicia e os 927€ do conxunto da provincia.

³⁴ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra representa o 14,66%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

Ás exclusións de carácter económico vencelladas co ámbito laboral e coa renda únenselle outro tipo de exclusións relacionadas coa emerxencia das situacións de dependencia derivadas do intenso avellentamento e coa necesidade de coidados.

Neste sentido, un dos elementos máis salientables relacionado coas necesidades de coidados é o impacto que a intensa feminización dos mesmos ten sobre as persoas, sobre o seu emprego/empregabilidade e sobre as súas carreiras profesionais, sobre todo atendendo ás súas cotizacións e á xeración de dereitos relacionados coa xubilación. Así, outra das exclusións máis importantes que se está a observar é a relacionada coa das persoas coidadoras, que ten efectos inmediatos a través da ruptura das súas relacións laborais actuais e das relacións sociais no seu contexto, e que ten efectos diferidos sobre as pensións de xubilación, o que incrementa as posibilidades de risco de pobreza no futuro.

Outra das exclusións máis salientables é a relacionada coa presenza de discapacidades, tanto polas propias persoas con discapacidade, que no 2017 eran 1.698 persoas na Comarca, como polas persoas coidadoras, sendo preciso mencionar que na Comarca só se atopa un Centro Ocupacional específico con 24 prazas para persoas con discapacidade xestionado pola Fundación AMIPA.

Así, tendo en conta a limitación dos equipamentos adicados ás persoas con discapacidade na Comarca, e atendendo a que nas Comarcas lindeiras (Noia, Barbanza e Santiago) existen estes equipamentos, é preciso facer unha reflexión sobre a necesidade de establecer sistemas integrados de transporte adaptado que dean servizo ás persoas usuarias, favorecendo así a súa inclusión. Ademais, é de especial interese a continuidade operativa do Centro Ocupacional, co cal débense xerar accións multinivel de apoio á xestión deste equipamento garantindo a súa sustentabilidade e a continuidade na prestación de servizos.

Finalmente é preciso mencionar o caso das exclusións vencelladas coas adicións de especial incidencia entre a mocidade, entre as que salientan as relacionadas coas tecnoloxías, co repuntamento das drogadiccións e co alcoholismo. Neste sentido, as accións de prevención nos Centros Educativos realízanse a través do equipo do Plan de Prevención de Drogodependencias, pero os equipos técnicos municipais afirman a necesidade de dotarse de programas de maior estabilidade e amplitude no tempo xa que a presenza deste equipo non é constante ó longo da anualidade.

Con todo, son salientables as experiencias que teñen os Concellos en relación cos Centros Educativos, incluíndo tamén accións específicas relacionadas coa prevención do acoso escolar, por exemplo, de tal xeito que se debe aproveitar esta experiencia e potenciala a través da complementariedade de programas como o do voluntariado do Concello de Padrón, con novas figuras como a do profesional da psicoloxía que, dende unha perspectiva supralocal e de estabilidade, apoie as diferentes accións tanto nos Centros educativos como con respecto a outros colectivos susceptibles de atención como poden ser as persoas coidadoras, por exemplo, retomando así a experiencia do Concello de Dodro e potenciándoa con novos recursos.

D) Os coidados.

Tal como se pode comprobar, os equipamentos relacionados cos coidados na Comarca céntranse nas Escolas Infantís (cun total de 149 prazas autorizadas de titularidade pública entre os tres Concellos) e nos Centros de Día, dos cales se atopan tres operativos, entre os que hai dous públicos e un privado, e que suman 115 prazas autorizadas. Ademais, seguindo o xa mencionado, atópase un Centro Ocupacional específico para as persoas con discapacidade xestionado por AMIPA que conta con 24 prazas.

En relación ós equipamentos de proximidade de atención ás persoas maiores, os equipos de benestar municipais mencionan tanto o seu elevado nivel de ocupación como a súa elevada valoración, converténdose en equipamentos indispensables para as tarefas de coidados. Neste sentido, é preciso mencionar a ausencia de prazas residenciais para a atención ás persoas maiores, aspecto este que xera tensións tanto nos equipamentos non residenciais de proximidade como nos servizos de carácter domiciliario, se ben tamén se debe recoñecer que a nivel de prazas non residenciais de atención ás persoas maiores, a Comarca supera as ratios establecidas a raíz do importante incremento nos últimos anos.

Un aspecto no que é preciso incidir é no recoñecemento do labor das entidades sociais para a xestión dos equipamentos de atención á discapacidade dos que, como se menciona, na Comarca só existe un. Neste sentido, a presenza de entidades sociais amósase como un activo importante para a creación de redes comarcais de entidades para o benestar co que isto comporta en termos de ampliación das capacidades conxuntas de deseño de medidas de benestar ou de profundidade das mesmas. Ademais, incidindo no recoñecemento do traballo das entidades sociais, estas están a exercer o liderado das tarefas de atención e coidados, reforzando de xeito imprescindible as tarefas levadas a cabo polas familias.

A elevada importancia da iniciativa social na política de coidados a nivel local e comarcal supón que a política de benestar debe prestar especial atención á colaboración con estas iniciativas dende un duplo punto de vista conformando un escenario de interdependencia. En primeiro lugar mellorando a intensidade dos fluxos de información entre entidades e equipos municipais, co obxectivo de avanzar no deseño de medidas conxuntas e, polo tanto, de ampliar tanto o abano de medidas como a súa profundidade. En segundo lugar, dende a mellora da estabilidade do funcionamento dos equipamentos das iniciativas sociais, tanto máis canto estes equipamentos se están a focalizar no colectivo das persoas con discapacidade para os cales o sector público non está a dar respostas de proximidade.

Así, na procura desta estabilidade local e da sustentabilidade das iniciativas sociais, dos equipamentos que estas xestionan e dos seus equipos técnicos, amósase preciso non só que os Concellos avancen na colaboración, senón que esta filosofía da estabilidade se estenda ós programas de colaboración sostidos dende ámbitos como a Deputación da Coruña, co que isto supón á hora de multiplicar a potencialidade das redes comarcais e das políticas locais de benestar.

Outro dos elementos centrais das políticas de benestar en relación ós coidados ás persoas no ámbito local é, sen dúbida, o SAF nas súas dúas modalidades (dependencia e libre concorrencia). Este servizo, que é dunha salientable intensidade en recursos económicos e humanos, na actualidade está a chegar a máis de 240 fogares na Comarca, dando emprego directo a un mínimo de 72 profesionais auxiliares, co cal o servizo conxuga á perfección a potencialidade de creación de postos de traballo de proximidade coa atención individualizada a un elevado número de usuarios/as.

Esta elevada importancia cuantitativa do SAF supón unha elevada tensión en termos de servucción para os Concellos, para a cal se utilizan as formas de xestión directa, indirecta e mixta, aínda que salienta sobre todo a xestión mixta de ámbalas dúas modalidades do SAF. Neste sentido, o abano de custo/hora do servizo atópase entre o chan de 11,66€ da modalidade de dependencia de xestión indirecta de Dodro, e o teito de 13,93€/hora da mesma modalidade de dependencia do Concello de Rois. Ademais, con respecto á presenza de sistemas informatizados de xestión dos servizos, esta é fragmentada.

En relación ó SAF, é preciso indicar que os equipos municipais prevén un incremento da demanda da modalidade de libre concorrencia, pero tamén se debe ter en conta que esta é utilizada como *porta de entrada* ós servizos da dependencia cubrindo as importantes esperas, polo que este incremento previsto debe ser analizado en función da evolución da modalidade de dependencia.

Con todo, tamén en relación á ampliación do SAF, é interesante a experiencia de Dodro relacionada cun amplo abano de servizos complementarios derivados do incremento da carteira de servizos municipal coa finalidade de facilitar a estadia das persoas usuarias nos fogares. Entre estes servizos salientan os de perruquería, podoloxía, fisioterapia ou lavandaría, ademais dos programas de Xantar na Casa de xestión consorciada e de Teleasistencia da Deputación. Ademais, tamén se pode integrar dentro deste abano de servizos o ColaboraDodro, programa de voluntariado veciñal destinado a persoas que precisen colaboración puntual para a realización de actividades da vida diaria como pode ser a recollida de receitas médicas, a realización de pequenas compras ou recados, o acompañamento domiciliario ou a realización de pequenos arranxos domésticos.

Como se pode comprobar, os equipos locais de benestar dos Concellos evitan a *hiperfocalización* da política de benestar local en torno ó SAF, respondendo así a unha variedade de necesidades sociais que van dende a colaboración cos Centros Educativos ata a presenza de amplos programas de voluntariado que, se ben no caso de Dodro está a iniciar o seu camiño na liña mencionada, no caso de Padrón atópase asentado con máis de 30 voluntarios estables e numerosas actividades que van dende o apoio ás políticas de benestar ata a dinamización cultural, por exemplo.

De tódolos xeitos, un dos aspectos relacionados cos coidados nos que é preciso incidir é na atención ás persoas coidadoras. Neste sentido, nos Concellos detéctase a importancia do traballo organizado coas persoas coidadoras tanto a nivel formativo como a nivel de asistencia de carácter psicolóxico individual ou grupal, pero este é un eido no que aínda non se está a afondar coa suficiente intensidade. Con todo, existen experiencias de traballo psicolóxico coas persoas coidadoras que é preciso ter en conta para seren potenciadas dende unha óptica de mellora da súa estabilidade, como é o caso do servizo presente no Concello de Dodro que conta cun importante éxito.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Sección de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos Concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó/á traballador/s social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo básico, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrancia supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que tamén depende doutros factores individuais de cada Concello como pode ser o referente á existencia de sistemas de xestión informatizados ou o rendemento dos equipos propios ou das entidades prestadoras externas.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencélase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico. Así, nos Concellos da Comarca non só se atopan asentadas figuras como a da Educadora senón que os equipos técnicos se amplían a outras figuras. Neste sentido, por exemplo, en Padrón cóntase cunha Técnica Sociocomunitaria ademais das profesionais do Traballo Social e da Educación Familiar, en tanto que en Rois e Dodro estase a contar cunha profesional da psicoloxía, cuxo financiamento no Concello de Dodro procedía en anualidades anteriores do Programa APROL executado no 2018, pero que na actualidade continúa a colaborar co equipo de benestar municipal ampliando así o abano de servizos á cidadanía.

A Deputación da Coruña, a través do seu financiamento, colabora cos Concellos da Comarca financiando no 2019 un total de 4 prazas de auxiliares administrativos (1 en Rois, 1 en Dodro e 2 en Padrón), 3 postos de A2 (en Dodro e en Padrón) e 1 posto de A1 (en Rois), co cal o sistema de financiamento provincial é un elemento central á hora de soste a amplitude dos equipos mencionada e, polo tanto, a amplitude de servizos e programas que se vén indicando.

Ademais, en relación ó SAF, o financiamento da Deputación para a modalidade de libre concorrancia, supón un apoio salientable para un servizo que, na actualidade, está a superar as 70 profesionais auxiliares, de tal xeito que se observa como os equipos locais de benestar están a supoñer unha fonte importante de postos de traballo.

A modificación do sistema de financiamento da Deputación para o SAF de libre concorrancia colabora na evolución á alza, en termos xerais, das horas prestadas na Comarca xa que estas se incrementaron nun 28,6% dende o 2016 ó 2018. Con todo, é preciso prestar atención ás circunstancias individuais de cada Concello para observar a súa evolución.

Así, o Concello de Padrón amosa unha estabilidade global nas horas prestadas a pesar do recoñecemento da previsión do incremento das necesidades sociais ás que dá resposta o servizo que é prestado por un equipo municipal (2-5 auxiliares), pero coa cobertura de baixas e vacacións por parte de empresas. Con respecto ó Concello de Dodro, cóntase cun equipo propio de 3 auxiliares para cubrir a totalidade do servizo, salientando a importancia dos programas complementarios como pode ser o de podoloxía, lavandaría ou perruquería que teñen o obxectivo de facilitar a estadia da persoa usuaria no domicilio. En Rois a evolución das horas prestadas de SAF libre concorrencia é moi salientable, supoñendo no 2018 un 144% das prestadas no 2016 e con previsión de continuar incrementando a demanda.

Con todo, o SAF libre concorrencia está a actuar de porta de entrada ó sistema de servizos da dependencia, sobre todo a raíz do elevado tempo de espera dos/as usuarios/as no proceso de valoración, polo que a evolución do servizo atenderá non só ós criterios técnicos dos equipos municipais, senón á evolución do SAF dependencia.

De tódolos xeitos, a xestión do SAF (de ámbalas modalidades) está a supoñer un reto salientable para os equipos técnicos municipais, chegándose Concellos a un tope operativo relacionado coas capacidades económicas, coa capacidade técnica e coa presenza de persoas capacitadas no territorio que integren os equipos dos diferentes prestadores, sendo este un problema ó que se está tentando dar solución mediante o deseño de accións formativas, pero que na actualidade segue a ter un elevado impacto en Concellos como Rois.

Outro dos elementos salientables en referencia ós equipos de benestar municipais é o relacionado á importancia da multidisciplinariedade. Así, ademais dos perfís máis habituais, están presentes psicólogas, pedagogas ou técnicas sociocomunitarias, co cal se contribúe a ampliar o abano de programas que dan servizo á cidadanía e a mellorar a súa profundidade. É dende este punto de vista dende o que se deseñan e xestionan iniciativas como as do voluntariado, de especial transcendencia en Dodro e Padrón (Concello este no que ademais de ser un elemento salientable para as políticas de benestar é de incuestionable valor en relación á cultura ou á dinamización xeral da vida local dende unha perspectiva comunitaria), a salientable carteira de servizos de benestar presente en Dodro, ou a amplitude dos programas educativos (incidindo nos valores, na prevención, no reforzo e técnicas de estudo, na educación emocional, ou utilizando técnicas como o cine, por exemplo) nos tres Concellos.

Deste xeito, amósase preciso seguir apoiando a multidisciplinariedade dos equipos municipais como xeito de ampliar o abano de servizos e a súa profundidade, favorecendo a existencia e transmisión de exemplos de transversalidade interna que multipliquen o efecto dos programas emprendidos, e evitando as prácticas de *hiperfocalización* na xestión do SAF que, tal como se ve en diferentes Concellos, reducen a capacidade de resposta local ás novas e emerxentes necesidades sociais de colectivos diferentes ó das persoas maiores.

Finalmente, na liña da colaboración coas entidades sociais, e tendo en conta todo o traballo de carácter comunitario e relacional desenvolvido polos equipos técnicos dos Concellos, salienta a necesidade de reforzar esta colaboración. Con todo, esta necesidade de reforzo non procede tanto

da febleza do traballo en rede, do que xa se comenta que é intenso, senón da resposta ás necesidades operativas que presentan as entidades sociais para a xestión dos equipamentos a través da mellora dos sistemas de financiamento. Neste caso, amósase preciso avanzar dende unha perspectiva multinivel na mellora da temporalidade do financiamento, focalizando os esforzos na xestión e sostibilidade dos equipamentos, e mellorando os sistemas de seguimento e avaliación das actividades facendo fincapé, sobre todo, na implicación destas actividades das entidades sociais na programación deseñada polos equipos municipais para buscar complementariedades.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓNS.

A) A evolución demográfica

A pesar da vixencia de diferentes programas e servizos como pode ser, por exemplo, o programa de apoio á natalidade do Concello de Rois, a evolución demográfica amosa unha caída importante nos últimos 20 anos derivada dos datos negativos dos saldos vexetativo e migratorio, que se soste a medio prazo atendendo ás proxeccións oficiais.

Esta evolución afecta a case tódolos núcleos de poboación da Comarca, se ben entre as contadas excepcións atópase o núcleo urbano de Padrón, que amosa estabilidade nas súas cifras, pero que non ten a capacidade de atracción como para compensar as caídas xeneralizadas de poboación acontecidas tanto en Dodro ou Rois, como no mesmo Padrón. Con todo, un dos factores que limita a potencialidade da centralidade comarcal representada por Padrón é o relacionado coa vivenda, xa que se recoñece unha situación de elevado prezo do mercado inmobiliario no núcleo que afecta, sobre todo, ós alugueiros.

De tódolos xeitos, é importante ter en conta que a localización da Comarca e a súa proximidade tanto á Comarca de Santiago como a da Barbanza, sitúaa nunha posición atractiva tanto de cara á xeración de dinámicas socioeconómicas de proximidade, como para a presenza de servizos e equipamentos de benestar que, á súa vez, atraen usuarios/as e profesionais de elevada capacitación. É dicir, a xeración de economías do benestar é unha fonte de dinamización demográfica.

Así, a vitalidade de sectores económicos de proximidade tractors supón un efecto arrastre con efecto para a rexeneración da principal centralidade (caso do Concello de Padrón) e que, ó mesmo tempo, limitan a saída de poboación por motivos laborais. Con todo, é preciso incidir no desenvolvemento de economías de proximidade de valor que continúen o efecto tractor dos principais sectores locais e que garantan o pulo do territorio.

Dentro destes novos sectores atópase, entre outros, o benestar que, como se menciona, presenta diferentes liñas de desenvolvemento, todas elas de elevado valor social e elevado impacto en termos de emprego. Neste sentido, é salientable a creación de postos de traballo no SAF, así como a importancia dos equipamentos de benestar radicados na Comarca, de tal xeito que estes servizos se

consideran centrais á hora de construír territorios atractivos que atraian ou reteñan poboación formada, contribuíndo ó ciclo das economías de proximidade e do benestar.

Recomendación 1. Xeración de estratexias compartidas entre os Departamentos de Promoción Económica e Emprego locais cos de Benestar.

Como se menciona ó longo do documento, a Comarca é un núcleo de xeración de economías de proximidade que deben ser maximizadas aproveitando tanto a centralidade que supón o Concello de Padrón, como a localización da propia Comarca. Neste sentido, amósase preciso afondar no desenvolvemento dos sectores económicos de proximidade máis salientables complementados coa expansión dos servizos de benestar locais e comarcais, co que isto comporta ó seu tempo en termos de creación de postos de traballo e de mellora das condicións de conciliación para o restos dos sectores económicos locais.

Este desenvolvemento socioeconómico debe ser harmónico, para o cal se recomenda a introdución da visión do benestar como elemento consubstancial na acción municipal. Esta visión, que dará na creación de *coalicións internas de benestar*, suporá tanto a introdución da necesaria planificación dos servizos de benestar (servizos de conciliación, servizos de transporte público...) para dar resposta á creación de novas iniciativas económicas que reterán/atraerán persoal, ó mesmo tempo que estes servizos de benestar serán identificados como fontes de ocupacións cualificadas que redundarán na retención/atracción de poboación.

Dentro destas *coalicións internas de benestar* salientan ferramentas como as bolsas de traballo municipais que poñan en relación ás entidades demandantes de recursos humanos e ás persoas demandantes de emprego, aspecto este que fornece de información, ó mesmo tempo, ós servizos técnicos municipais para anticipar demandas sociais ás que responder en termos de benestar a través da creación de novos servizos ou a través da ampliación ou redefinición dos xa existentes.

Ademais, é preciso indicar que na actualidade os equipamentos de benestar que se atopan operativos na Comarca poden actuar como centros de atracción de persoal formado, sendo de especial interese a experiencia coa que contan os Concellos á hora de deseñar accións formativas específicas na área de benestar.

Neste sentido, estas accións formativas relacionadas co benestar están a xerar persoal capacitado para a súa integración nos servizos de benestar dos diferentes prestadores, a pesar do cal é preciso afondar na mellora destas accións, sobre todo dende a óptica da selección dos perfís máis axeitados para a súa incorporación tanto ás accións formativas como con posterioridade ó traballo activo de calidade, sobre todo no SAF que, como se indica, conta cun importante volume de auxiliares e a tendencia é ó incremento.

Dentro desta lóxica, é preciso facer referencia ás ferramentas que na actualidade están a disposición das administracións locais á hora de incidir na dinamización económica local. Neste sentido, a lexislación vixente a través da utilización de cláusulas sociais, laborais e

medioambientais, así como da reserva de contratos³⁵, permite mellorar a colaboración coas entidades sociais, por exemplo, a través dos seus centros especiais de emprego que teñen especial relación cos centros ocupacionais (AMIPA), o cal contribúe á xeración de economías de proximidade de especial valor para colectivos específicos.

Deste xeito, as coalicións internas de benestar incidirán dun xeito integral tanto na mellora da compra socialmente responsable das administracións (o cal xerará unha mellora substancial das condicións das entidades sociais), ó mesmo tempo que se terán en conta as necesidades de benestar á hora de planificar o apoio local ás novas iniciativas de proximidade e se mellorará o ciclo da formación/inserción para as actividades de benestar.

Recomendación 2. Programa de fomento e estabilidade das entidades sociais e das actividades das entidades asociativas radicadas na Comarca.

Na actualidade a presenza de entidades sociais activas e xestionando equipamentos de benestar na Comarca é limitada, co que isto comporta xa que son as entidades sociais as que de xeito maioritario están a focalizar o seu traballo no apoio ás persoas con discapacidade e que, no Sar, só contan cun Centro Ocupacional. Neste sentido, a interdependencia que habitualmente se está a dar entre os equipamentos de titularidade pública, privada e social (así como entre os colectivos obxectivo dos mesmos) vese limitada e, polo tanto, a efectividade final das políticas de benestar é menor cá observada, por exemplo, en Comarcas como a da Barbanza.

Así, no marco dun programa de fomento e estabilidade das entidades sociais que traballan na Comarca, non só é preciso que os equipos municipais melloren o seu coñecemento e coordinación coas entidades sociais, e cos servizos que estas ofrecen nos seus equipamentos e na súa actividade xeral co obxectivo de asentar unha actuación conxunta en forma de *rede* (segundo o exemplo da colaboración entre o Concello de Padrón e AMIPA no programa de libros viaxeiros), senón que é preciso avanzar cara fórmulas de estabilidade da actividade destas entidades.

Esta estabilidade debe partir, tanto das propias entidades locais como de institucións superiores ós Concellos que teñen entre as súas liñas de actuación a colaboración e o cofinanciamento de entidades sociais. Esta estabilidade debe colaborar para garantir o funcionamento cotiá das entidades e dos seus equipamentos, de elevado interese social local e comarcal, e debe ser o elemento que una ós diferentes actores para a xeración de actividades conxuntas e complementarias.

Ademais, na liña da mellora da colaboración entre Administracións locais e tecido asociativo en clave de benestar, a intensidade dos fluxos de comunicación non só se debe circunscribir ás entidades do TSAS, senón que debe ser ampliada a outras entidades asociativas de carácter

³⁵ Disposición adicional 4ª da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de contratos do sector público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro do 2014.

cultural, deportivo... Dende este punto de vista, a mellora da comunicación coas entidades asociativas tanto a nivel sectorial como territorial mellorará o deseño e a implementación das accións de benestar, multiplicando o seu efecto e chegando a máis potenciais usuarios/as.

É dicir, a nivel local é preciso contar cunha estrutura de gobernanza informal que dea capacidade ó equipo de benestar de integrar achegas das entidades para a mellora do deseño das actividades, ó tempo que se conte con elas para a difusión e implementación. Do mesmo xeito, as actividades das entidades asociativas deben ser deseñadas atendendo ás prioridades do benestar e da inclusión e deben contar co apoio dos equipos técnicos municipais á hora da súa implementación.

Esta gobernanza xerará maiores capacidades para as accións de benestar, maior riqueza no deseño e maiores posibilidades de mellorar a calidade de vida das persoas, sobre todo atendendo ás circunstancias daquelas que viven en contornas de elevada dispersión.

Recomendación 3. Ampliación das actividades de benestar nos CEIP, IES en colaboración coas ANPA.

Tal como se menciona ó longo do documento, unha das principais características das políticas locais de benestar nos Concellos da Comarca é a intensidade do traballo conxunto cos centros educativos que, como se puido observar, vai dende as accións de reforzo educativo ata o deseño de obradoiros de diferente temática para a totalidade dos niveis formativos.

Con todo, aproveitando a existencia dun substrato de traballo conxunto de éxito, así como dun ecosistema institucional e social aberto a estas posibilidades, é posible afondar nesta práctica ampliando as accións en dúas direccións fundamentais.

A primeira é o traballo de carácter interxeneracional, para o cal é preciso ter en conta tanto as múltiples accións específicas que os equipos de benestar teñen en relación coas persoas maiores, como a existencia de equipamentos de atención ás persoas maiores de proximidade de titularidade pública e privada. Neste caso débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas maiores usuarias das actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e dos IES, en colaboración coas ANPA. Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

En segundo lugar, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil.

Outra derivada salientable do traballo conxunto é a posibilidade que se abre para os equipos técnicos de xerar novos ámbitos de actuación, tal como é o caso do traballo con colectivos de persoas inmigradas, sobre todo no caso do Concello de Padrón.

Finalmente, na liña de ampliar o abano de servizos ofertados dende os departamentos de benestar, e en relación coas familias e coa infancia, considérase de especial interese redeseñar e expandir as iniciativas relacionadas coas Escolas de Familia que son consideradas de éxito, pero que precisan unha actualización metodolóxica e chegar a maior cantidade de potenciais usuarios/as para mellorar no establecemento/reforzo de redes de socialización, favorecendo a intensificación da vida comunitaria.

Recomendación 4. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os Centros de Saúde, os IES.

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual nos IES.

Neste sentido, é de importancia ter en conta que na actualidade no IES da Pobra, por exemplo, estase a impartir un Ciclo Medio de Formación Profesional de coidados auxiliares de enfermaría, polo cal este tipo de programas en rede de carácter sociosanitario serían un campo de actuación axeitado para a colaboración coa formación.

Ademais, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Así, dun xeito complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as persoas auxiliares do devandito SAF.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación na Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

A evolución demográfica observada na Comarca supón que na actualidade estase a dar un dobre proceso de perda de poboación e de avellentamento da mesma na liña da dinámica poboacional presente en toda Galicia e que, como se indica, está a condicionar a actividade dos servizos locais de benestar, sobre todo debido ó importante impacto que este proceso ten en termos de coidados de proximidade.

Este avellentamento dáse, sobre todo, nas parroquias máis rurais dos Concellos, aínda que non é posible desligar o avellentamento do núcleo urbano de Padrón. Neste sentido, é posible observar á soidade como derivada do avellentamento que, en termos xerais, se pode identificar como vencellada ó despoboamento no eido rural, en tanto que nos núcleos urbanos se vencella máis coa perda das relacións sociais ou da vida comunitaria, é dicir, das redes sociais de apoio.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos coidados, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores.

Ademais, tamén salienta o programa de Teleasistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, existindo programas de referencia de enorme interese tanto para a súa actualización como para a súa expansión. Con todo, amósase preciso traballar en servizos complementarios cunha salientable derivada en termos de benestar como é o transporte público, de gran incidencia na vida social das persoas.

Neste sentido, e dende un punto de vista integral, é posible orientar un mesmo programa a diferentes obxectivos. Este é o caso da primeira recomendación.

Recomendación 5. Actualización e ampliación do programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña.

Os equipos técnicos dos Concellos do Sar recoñecen que o programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, non só é unha ferramenta de importante eficacia á hora de loitar contra a soidade, senón que é moi valorada polas persoas usuarias polo seu funcionamento, así como polos propios equipos técnicos.

Con todo, é posible mellorar o rendemento deste programa dende varias ópticas diferentes. En primeiro lugar, a través da ampliación da resposta ás situacións de soidade. Na actualidade estanse a detectar casos onde o illamento físico nos núcleos rurais e a soidade se complementan,

non existindo nas proximidades dos/as usuarios/as fogares habitados que sexan susceptibles de recolleren as chaves dos fogares dos/as usuarios/as.

Neste sentido, e tendo en conta que esta situación previsiblemente se verá incrementada, é preciso incorporar ó programa protocolos de colaboración con Protección Civil, coa Policía Local, cos servizos de emerxencia sanitaria ou coa Garda Civil, alén dos propios equipos de benestar municipal, para contar coas devanditas chaves dos domicilios das persoas usuarias que teñan problemas á hora de atopar fogares nas súas proximidades onde depositaren as chaves.

En segundo lugar, é preciso incidir na difusión do programa para mellorar o coñecemento social do mesmo e incrementar a súa demanda. Neste sentido, na liña do xa mencionado con anterioridade, un elemento fundamental para a mellora da difusión dos programas é a colaboración coas entidades asociativas, de tal xeito que poidan operar a xeito de altofalantes e, no caso de teleasistencia, transmitir a importancia do programa para a mellora da calidade de vida e da seguridade das persoas, sobre todo en casos de soidade e illamento.

Esta recomendación, atendendo á ampliación de medidas dixitais de seguridade coas que conta o vixente Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, atópase na liña do traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa implantación de medios tecnolóxicos para mellorar a permanencia das persoas maiores nos fogares a través da mellora da seguridade (Fogar dixital). Como se pode observar, este é un eido no que se está a traballar dende diferentes entidades e iniciativas, xerando unha fiestra de oportunidade a través da creación de sinerxias que deben ser aproveitadas dende o local para a mellora efectiva das condicións de vida da poboación con necesidades especiais.

Recomendación 6. Actualización e ampliación das actividades levadas a cabo con persoas maiores.

Na actualidade as actividades relacionadas co envellecemento activo ou, en termos xerais, dirixidas ás persoas maiores, son un elemento común a tódolos Concellos da Comarca que amosan, como se mencionou con anterioridade, non só unha importante vitalidade, éxito e demanda entre os colectivos obxectivo, senón a súa validez tanto dende o punto de vista da actividade levada a cabo, como dende os obxectivos implícitos de mellorar a socialización das persoas maiores e xerar motivacións para saíren dos fogares e se relacionaren, con todo o que isto implica en termos de activación psicolóxica.

Con todo, é posible introducir novos elementos dentro do deseño das programacións co obxectivo de avanzar na súa actualización e incremento da profundidade das mesmas. Así, por exemplo, é posible mellorar no deseño de actividades interxeneracionais tanto a través do contacto entre a programación de accións para as persoas maiores cos centros educativos, como a través da programación de accións para persoas maiores que se vencellen con entidades sociais ou veciñais na que se integre de xeito explícito á mocidade ou á infancia.

Este é un exemplo de posibilidades de ampliación do alcance das actividades dirixidas ás persoas maiores que, en termos xerais, deben ser obxecto de actualización metodolóxica e de innovación.

Ademais, é preciso indicar que a curto/medio prazo vai haber un troco substancial dos perfís de persoas maiores usuarias destas actividades, emerxendo un tipo de persoa maior activa, usuaria da tecnoloxía e con inquedanzas de carácter cultural; características estas ás que se deben adaptar as programacións actuais para manter a súa vitalidade e éxito.

Así, ábrese a posibilidade de introducir a óptica do benestar nas actividades desenvolvidas relacionadas co sendeirismo ou coa organización de viaxes e excursións, potenciando o seu contido cultural, de recuperación etnográfica e, na liña do mencionado con anterioridade, aproveitando para a introdución da óptica interxeneracional.

Recomendación 7. Expansión dos programas de detección e prevención do deterioro cognitivo e de traballo con familiares cuidadores.

Na actualidade os Concellos están a traballar en programas de prevención do deterioro cognitivo a través de diferentes actividades como son, por exemplo, os obradoiros de memoria, pero estas actividades deberían ser actualizadas a través de programas específicos de detección para, con posterioridade, dispoñer dun abano de actividades onde se inclúan os actuais obradoiros.

Neste sentido, considérase de interese o deseño e a extensión de programas específicos de detección e prevención do deterioro cognitivo a través da detección e realización de actividades de estimulación cognitiva, activación física e activación social das persoas, tendo en conta a prestación de servizos auxiliares como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, tamén se considera de interese o deseño de programas de apoio a familiares de persoas afectadas polo Alzheimer e outras demencias que, tanto a nivel de apoio psicolóxico individual, como a nivel grupal, ofrezan ós/ás usuarios/as a posibilidade de compartir experiencias ou de asistir a xornadas de formación, sempre tendo en conta a necesidade de contar con servizos auxiliares de apoio.

Con todo, estes programas de apoio ás familias e persoas cuidadoras non se deben circunscribir unicamente ó deseño de actividades específicas para este colectivo, senón que esta especificidade debe ser complementaria coa súa inclusión noutro tipo de actividades xerais deseñadas polo Concello (actividades culturais, deportivas, sendeirismo, lecer...) que deben contar coa posibilidade de acceder a servizos auxiliares para o coidado das persoas dependentes.

Neste sentido, é interesante a presenza de profesionais da psicoloxía nos equipos locais de benestar (Dodro e Rois) que están xerando (ou que poden xerar a curto prazo) un incipiente programa de atención ás persoas cuidadoras, debéndose apoiar o traballo destes profesionais dende unha óptica supralocal.

O elevado interese destes programas supón a necesidade de realizar un esforzo en termos de difusión dos mesmos para a captación de usuarios/as ou persoas interesadas. Neste sentido, ademais das ferramentas habituais de difusión municipal e outras innovadoras (como poden ser as liñas municipais de whatsapp, por exemplo), recoméndase a transmisión da información relacionada co programa a través das diferentes actividades deseñadas especificamente para persoas maiores polos Concellos, complementando isto coa utilización de establecementos de proximidade (hostalaría, centros de saúde, farmacias, pequeno comercio...) como rede de transmisión de información, así como coa difusión a través das entidades asociativas locais.

Finalmente, para a operativización desta recomendación considérase preciso establecer unha reflexión sobre a posibilidade de localizar un equipo específico de xeito central a nivel comarcal, ou sobre outro tipo de posibilidades como pode ser, por exemplo, a liña de traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) a través de unidades móbiles que complementen estes servizos de información e prevención de demencias con outros relacionados coa podoloxía e oftalmoloxía, tal como actúa o devandito proxecto en diferentes Concellos da provincia.

Recomendación 8. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES, as entidades asociativas e as ANPA.

O programa, que nos apartados anteriores tiña o obxectivo de establecer vencellos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e IES, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Neste sentido, este programa debe ser ampliado incluíndo experiencias que, tanto desenvolvidas polos Concellos como polas entidades asociativas ou culturais en activo a nivel municipal ou parroquial, son de especial interese pola potencialidade interxeneracional que teñen.

Así, como se mencionaba con anterioridade, de cara á mellora e consolidación das redes comunitarias nas que se integran as persoas maiores, así como para facilitar a transmisión de cultura e valores, considérase de interese potenciar a transmisión destas experiencias ó alumnado dos CEIP e dos IES coa colaboración das ANPAS, facilitando deste xeito a integración de pais e nais nestas experiencias.

Neste sentido, é posible aproveitar o coñecemento xurdido nos Obradoiros de Memoria que os Concellos teñen como unha das súas actividades máis salientables, así como outras actividades especificamente desenvolvidas polas persoas maiores de cara ó seu pulo e ampliación.

Deste xeito, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de usuarios/as, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar.

Con todo, a pesar de que a capilaridade das actividades municipais é salientable, sobre todo das relacionadas co lecer, é preciso indicar que o perfil das persoas asistentes ás mesmas non responde ó da persoa en situación de soidade, para o cal é preciso deseñar novos programas específicos.

Recomendación 9. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade. O aproveitamento e impulso dos programas de voluntariado.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña.

No contexto da Comarca é posible identificar, por unha banda, contornas amplamente urbanizadas como é o caso do núcleo urbano de Padrón, en tanto que tamén é posible identificar amplas zonas de carácter rural. Neste sentido, alén dos contextos, é preciso deseñar programas que sigan a liña da revitalización e utilización das redes comunitarias co obxectivo de obter información e previr situacións problemáticas.

Así, os programas de detección e intervención coas persoas en soidade deben ser deseñados tendo en conta a existencia e vitalidade local das redes comunitarias e veciñais coas que colaborar para levalos adiante, sobre todo no caso das contornas máis rurais.

En contornas urbanas as redes comunitarias son diferentes, vencellando a soidade non ó illamento físico, senón ó illamento social. Con todo, o programa de detección e intervención en situacións de soidade debe colaborar con actores comunitarios colaboradores que actúen a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia, asociacións locais...), e detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de Teleasistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que deben ser intensificados xa que operan a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que, como se indica con anterioridade, son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público municipal.

Neste sentido, son moi salientables as experiencias do Concello de Padrón e de Dodro que contan con programas de voluntariado que cobren múltiples obxectivos, que son de recoñecido éxito e que, no caso de Padrón, conta cunha importante traxectoria e estabilidade.

Así, é preciso tomar estes programas como referencias para potencia-los e amplialos aproveitando o salientable caudal de coñecemento acumulado polos equipos técnicos coordinadores e, sobre todo, utilizándoos de ferramenta multipropósito que vai dende o voluntariado de acompañamento para as persoas maiores, por exemplo, ata colaboración nas accións en centros educativos ou entidades sociais, ou a colaboración e difusión de actividades de carácter comunitario que relacionen cultura con hostalaría, como xa se fixo en Padrón.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable, e a súa focalización en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto en termos de benestar, converténdose nunha potente ferramenta.

Recomendación 10. Potenciar os sistemas de transporte público local.

Na actualidade a mobilidade local está considerada como un importante problema que conta con importantes efectos a nivel do benestar e da calidade de vida da poboación, sobre todo dos núcleos máis rurais por onde non están a circular as grandes liñas, de tal xeito que se considera preciso actuar dende un dobre punto de vista en relación á mobilidade.

En primeiro lugar, deseñando sistemas de transporte local para conectar as parroquias e núcleos rurais coas centralidades, difundido a súa existencia e fomentando o seu uso entre a poboación.

En segundo lugar, mellorando a conectividade dos sistemas locais coas grandes rutas. Neste sentido é preciso ter en conta os fluxos, horarios e centralidades xa que, no caso da Comarca, cóntase tanto con diferentes equipamentos de carácter empresarial que atraen importantes cantidades de persoas traballadoras que se constitúen como auténticas centralidades e nós de comunicación con necesidades propias ós que é preciso responder.

Ademais, estes sistemas de transporte local, e o deseño da rede de conectividade co sistema supralocal, deben ser deseñados atendendo a múltiples criterios que van dende a mellora da

interacción social das persoas maiores que residen en núcleos rurais (facilitando visitas ós Centros de Saúde ou a organismos oficiais, por exemplo), da mocidade que reside en núcleos urbanos ou rurais (facilitando a mobilidade en relación á escola ou ó lecer), ou das persoas en idade activa (facilitando a mobilidade para acceder ás centralidades laborais).

Con todo, amósase preciso aproveitar o caudal de coñecemento das experiencias que están a operar en Comarcas lindeiras, que se consideran de elevado interese, para avanzar e completar un servizo de mobilidade local efectivo integrado na rede comarcal.

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas polas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de benestar, os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local, os departamentos xurídicos e os departamentos de vivenda coa finalidade de conectar tódalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Estas coalicións internas deben ser expandidas á creación de dinámicas de traballo conxunto coas entidades asociativas que traballan no territorio, salientando pola súa importancia aquelas que traballan coas persoas con discapacidade, sobre todo tendo en conta a limitada presenza de equipamentos específicos na Comarca para a súa atención.

Ademais, é preciso facer referencia ó activo que supón a existencia na Comarca de equipamentos especificamente deseñados para o traballo con persoas con discapacidade. Esta presenza abre novas posibilidades para o traballo na inclusión deste colectivo dende múltiples puntos de vista, entre os que salienta o de carácter laboral ou o lecer, sendo preciso deseñar actuacións específicas para incidir neste campo de actuación.

Recomendación 11. Deseño e creación de Bolsas de Traballo locais.

Con anterioridade mencionábase a necesidade de xerar *coalicións* entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego municipais co obxectivo de integrar as axendas do benestar e da dinamización económica para avanzar no proceso de atracción/retención de poboación.

Una das derivadas máis salientables da potencialidade desta *coalición* é a incidencia sobre os colectivos en risco de pobreza ou exclusión social, cos que é posible traballar non unicamente en termos de elaboración de itinerarios formativos, senón superando a inserción laboral a través de programas específicos integrándoos en ferramentas máis amplas e de maior alcance.

Así, a experiencia das diferentes Bolsas de Traballo coas que contan na actualidade Concellos na provincia é positiva á hora de establecer tanto iniciativas de intermediación entre a oferta laboral achegada por empresas e a demanda de postos de traballo solicitada polas persoas desocupadas, como á hora de establecer prioridades atendendo á existencia de diferentes colectivos obxecto de especial atención que poidan ser susceptibles de inserción efectiva.

Ademais, é importante ter en conta a experiencia acumulada polos equipos de promoción económica e orientación laboral dos Concellos da Comarca, co cal é preciso recoller e potenciar esta experiencia na liña da mellora da coordinación das políticas locais e do fomento das economías de proximidade.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade, aspecto no cal diferentes Concellos contan cunha liñas específicas de apoio á creación de empresas. Neste sentido é interesante afondar nas xa mencionadas *coalicións internas* xa que estas ferramentas poden ser obxecto de interese por persoas coas que se estea a traballar dende benestar, en tanto que tamén poden ser de interese á hora de xerar iniciativas económicas que respondan ás necesidades de benestar.

Recomendación 12. Fomento dunha contratación pública socialmente responsable.

A introdución tanto das cláusulas sociais, laborais e medioambientais así como a utilización da reserva de contratos³⁶ nas licitacións públicas está a converterse nunha ferramenta para que a contratación pública incida na dinamización dos sectores económicos de proximidade e na mellora da inclusión laboral de determinados colectivos con necesidades especiais, sempre dentro do respecto ó principio de seguridade xurídica.

Esta utilización é posible se previamente existe unha extensión das *coalicións internas* mencionadas con anterioridade entre os departamentos de benestar e promoción económica

³⁶ Disposición adicional cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro de 2014.

loais, ós departamentos de carácter xurídico e financeiro, de tal xeito que o Concello utilice un completo abano de alternativas no apoio das políticas de benestar.

A introdución destas ferramentas é posible, e na provincia existen diferentes experiencias de éxito, en licitacións tales como as relacionadas coa recollida e xestión de RSU, por exemplo, de elevada contía económica e de importante intensidade en termos de persoal requirido.

Con todo, na liña do mencionado con anterioridade, o uso das cláusulas sociais e a reserva de contratos por parte das administracións debe atender á normativa vixente, garantindo a seguridade xurídica dos procedementos de contratación.

Recomendación 13. Ampliación dos programas actuais de traballo conxunto cos Centros educativos.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adiccións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcohol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados. Outro tipo de adiccións son máis novidosas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adiccións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adiccións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

Así, se ben se constata a existencia nos centros escolares de actividades relacionadas coas adiccións mencionadas, e incluso de temáticas máis amplas cá propia prevención, é preciso avanzar nestas actividades dende o punto de vista da súa estabilidade no tempo, para o cal amósase preciso consolidar a actividade dos equipos técnicos coordinadores co obxectivo de aproveitar o substrato das actividades xa realizadas para potencialas, medilas e avaliar os seus efectos.

Deste xeito, considérase necesario mellorar o apoio ás accións que actualmente se atopan en vigor, introducindo novas variantes como o traballo coas adiccións de carácter tecnolóxico e as súas derivadas relacionadas coa ludomanía.

O éxito destes programas, tal como se están enfocando na actualidade, dependen da continuidade do traballo conxunto entre os equipos de benestar, os centros educativos, as ANPA e as familias, considerando este último elemento como fundamental para o seu éxito.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 14. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e nos IES da Comarca.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil.

Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almozos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almorzo de todo o alumnado dos CEIP ou dos IES sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cociñas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (VI) ANPAS; para o cal se debe contar co apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Ademais, para a implementación deste programa é posible contar cos profesionais da docencia e alumnado do IES da Pobra do Ciclo Superior de Dietética.

Recomendación 15. Deseño de programas de fomento do coñecemento da multiculturalidade e inclusión das persoas inmigrantes.

A pesar da evolución negativa que amosa a demografía na Comarca, é preciso sinalar que o núcleo urbano de Padrón conta cunha importante capacidade de atracción de poboación e que, en termos xerais obsérvanse comunidades de persoas inmigrantes presentes nos núcleos da Comarca cos cales é preciso traballar dende diferentes puntos de vista para mellorar a súa inclusión e o seu benestar, contribuíndo así a crear territorios atractivos nos que as persoas residan con calidade de vida.

Neste sentido, considérase interesante avanzar dende a óptica da atención ás persoas inmigrantes de carácter individual cara a óptica grupal e comunitaria, deseñando accións que contribúan tanto á mellor inclusión dos colectivos de inmigrantes na sociedade, como á mellora do coñecemento que a sociedade de acollida ten sobre a realidade sociocultural dos lugares de orixe destes colectivos.

Así, na liña de potenciar as liñas de colaboración estables con centros educativos e entidades sociais e asociativas, é preciso que dentro desta colaboración se inclúan accións específicas relacionadas co fomento da multiculturalidade (sobre todo nas Escolas Infantís, CEIP e IES, así como nas entidades asociativas sectoriais ou territoriais) e coa difusión e mellora do coñecemento da realidade das persoas inmigrantes, sempre co obxectivo de fomentar a mellora da calidade de vida e a loita contra a exclusión.

Ademais, estas accións deben ser complementarias ás propias de información, asesoramento e orientación de carácter xurídico, así como ó deseño de proxectos individualizados de inserción social, con especial énfase no eido laboral e no coñecemento dos idiomas oficiais de Galicia.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentes exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e os IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais é o relacionado cos coidados ás persoas, tendo en conta a necesaria complementariedade entre as diferentes formas de coidados entre as que salientan, pola súa potencialidade, os coidados no fogar prestados a través do SAF; os coidados prestados a través de equipamentos especializados de proximidade como poden ser os Centros de Atención ás Persoas Maiores, as Escolas Infantís ou os Centros de Día e Centros Ocupacionais para persoas con discapacidades ou necesidades especiais; os coidados prestados a través de prazas de carácter residencial; ou os coidados prestados a través das redes familiares.

Neste sentido, é preciso salientar a situación das prazas de atención ás persoas maiores que amosan no caso das de proximidade (Centros de Día) unha cantidade superior ás ratios definidas no ano 2008. Con respecto ás de carácter residencial, amósase unha importante infradotación das mesmas.

En relación á atención á primeira infancia, atópanse Escolas Infantís (ben consorciadas ben de xestión municipal) en tódolos Concellos, se ben considérase a operatividade do equipamento de Padrón mellorable a través dunha actualización xeral.

Con respecto a outro tipo de equipamentos, obsérvase a presenza dun Centro Ocupacional para o traballo coas persoas con discapacidade de xestión por parte dunha entidade social, o cal como se comenta con anterioridade, fai que a colaboración entre as administracións e esta entidade social sexa non só estratéxica, senón indispensable para os coidados e a inclusión deste colectivo.

Outra das grandes ferramentas das políticas locais relacionadas cos coidados é o SAF que, tanto na súa modalidade de dependencia como na de libre concorrencia, conta cun salientable impacto na Comarca. Así, no ano 2018 o SAF chega a máis de 240 persoas prestando máis de 60.000 horas de

servizo por parte de máis de 70 persoas auxiliares, o cal amosa non unicamente a intensidade do servizo, senón a elevada capilaridade do mesmo, sobre todo tendo en conta o perfil medio do/a usuario/a (persoas maiores) e a evolución da poboación.

Con todo, un dos elementos que na actualidade está a marcar a actuación do SAF municipal ou libre concorrência, é a necesidade de cubrir as elevadas esperas derivadas do proceso de tramitación e valoración da dependencia e conseguinte prestación posterior do seu abano de servizos. Así, esta realidade seguida en boa parte dos Concellos supón que o SAF básico non poida ser utilizada con criterios proactivos, senón como recurso previo á dependencia para persoas *de facto* dependentes pero que se atopan inmersas no proceso administrativo de valoración e tramitación de servizos.

Neste sentido, e co obxectivo de mellorar na prestación do SAF, considérase preciso acometer diferentes medidas.

Recomendación 16. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas para a mellora do SAF.

Tal como se mencionaba nas conclusións, o SAF é unha das principais ferramentas coas que contan os Concellos da Comarca para traballar nos cuidados das persoas, sobre todo tendo en conta a situación de infradotación na Comarca de prazas residenciais de atención ás persoas maiores, polo que é preciso focalizar a atención nas necesidades do servizo, que van alén da expansión cuantitativa do mesmo.

Os Concellos están a utilizar a xestión directa, a indirecta e a mixta para ámbalas modalidades do servizo, salientando que só Padrón e Dodro están a utilizar exclusivamente a xestión directa para a libre concorrência. Neste sentido, aínda que tódolos Concellos contan con auxiliar propio, a utilización de ferramentas informáticas de apoio á xestión é fragmentada atopándose casos de utilización (Rois), de non utilización (Dodro) e de valorar positivamente a súa utilización ficando unicamente pendentes da súa instalación (Padrón).

Neste sentido, a introdución de ferramentas de seguimento e control do servizo permiten, ademais dunha maior eficiencia na asignación dos recursos, unha mellor xestión do proceso de copagamento, por exemplo, limitando a presenza de retardos ou de descoordinación á hora da elaboración de horarios de atención nos fogares.

Ademais, outro elemento a ter en conta é a elevada tensión operativa que está a supoñer o SAF para os equipos técnicos municipais. Esta tensión supón que, sobre todo se plasma nos Concellos que teñen xestión directa, a coordinación do SAF supoña unha elevada carga chegando a un tope operativo nas posibilidades de prestación de horas do propio servizo.

Deste xeito, a introdución de ferramentas para a mellora da xestión do SAF permitirá unha maior organización e capacidade por parte dos equipos técnicos. Ó mesmo tempo, no caso dos Concellos que optan pola externalización de todo ou parte do servizo, é preciso avanzar na

mellora do asesoramento xurídico para o deseño das licitacións, así como do proceso de seguimento posterior da actividade do prestador externo.

Como se pode observar, a recomendación céntrase no fortalecemento das capacidades dos equipos técnicos municipais para o deseño, planificación, control e avaliación do SAF, co obxectivo de avanzar na mellora do servizo como parte fundamental da política de benestar local.

Recomendación 17. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as profesionais auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estas profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Neste sentido, é preciso aproveitar o caudal de coñecemento do Concello de Dodro, que diseña anualmente accións formativas para o equipo SAF que se abren ós Concellos da contorna, e que tratan sobre actualización de técnicas de traballo introducindo, por exemplo, técnicas de xestión de emerxencias. Así, atendendo ás experiencias vixentes e ó seu éxito, é preciso recoller estas prácticas e amplialas.

Recomendación 18. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a máis de 240 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa ó/á usuario/a e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias e coas persoas coidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico a nivel individual e grupal.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso) de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio económico (de ser o caso); en tanto que tamén se recomenda tal, como se menciona con anterioridade, a expansión dos programas de atención ás persoas coidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Neste sentido, é importante salientar que na Comarca é preciso avanzar na mellora da habitabilidade das vivendas e da adaptación das súas estruturas e servizos, así como da súa accesibilidade, atendendo sobre todo ás necesidades das persoas maiores. Esta liña de actuación, que ten no SAF unha fonte de información básica, segue o traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa creación de contornas amigables – housing para as persoas maiores.

Recomendación 19. Deseño dun proxecto piloto para a mellora do SAF a través da Terapia Ocupacional.

Como se vén comentando, o SAF é un servizo que na actualidade está a ocupar un volume importante de recursos municipais, chegando a numerosos fogares da Comarca e amosando a posibilidade de xerar novas intervencións con maior profundidade, sobre todo tendo en conta o profundo proceso de avellentamento do territorio.

Este é o obxecto do proxecto piloto que se recomenda acometer na Comarca, dotando ós equipos SAF do profesional da Terapia Ocupacional que, para cada fogar, elabore un estudo de adaptación funcional e prevención de caídas. Estas funcións serán complementadas coa participación do profesional da Terapia Ocupacional nos obradoiros de memoria descentralizados que actualmente están a levar adiante os equipos de benestar, onde este profesional realizará actividades de reactivación e de prevención.

Ademais, é preciso introducir unha reflexión sobre os obradoiros de memoria, de tal xeito que os que actualmente se desenvolven nos centros sociais ou sociocomunitarios das parroquias (e ós que acoden persoas que non teñen dificultades de mobilidade ou que contan con posibilidade de transporte) se complementen con outras modalidades para persoas con dificultades de mobilidade a desenvolver en fogares de persoas usuarias e voluntarias nos que se xuntará, en función das posibilidades, a veciños da do núcleo favorecendo a socialización e o contacto.

Ademais, os profesionais da Terapia Ocupacional formarán ás persoas integrantes do SAF da Comarca para mellorar as súas habilidades e coñecemento, así como asesorarán ás persoas usuarias na adquisición de axudas técnicas.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos efectos que se procuran, non se acada sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrencia. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que pode limitar a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de discontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, a nivel xeral, na presenza de reticencias locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantido o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Ademais, na análise da situación dos equipos municipais salienta a presenza de persoal técnico complementario ó do/a Traballador/a Social. Neste sentido, a posta a disposición por parte da Deputación da Coruña de financiamento para cubrir estes perfís está a ser axeitado ó contribuír á multidiscipliniedade dos equipos e, polo tanto, á xeración de novas intervencións en campos de actuación de interese como é o relacionado cos centros educativos, por exemplo.

Incidindo neste aspecto, é preciso recoñecer que os Concellos da Comarca están a facer un esforzo suplementario ó contar con profesionais técnicos non financiados pola Deputación, como é o caso dos profesionais da psicoloxía nos Concellos de Dodro e Rois, de importante rendemento para a ampliación e mellora dos servizos prestados, polo que o financiamento da Deputación tamén debería responder a esta situación tendo en conta o valor da experiencia acumulada polos equipos actuais.

Outro elemento relacionado coa multidiscipliniedade é o vencello que existe entre esta e a emerxencia e consolidación de programas como os de voluntariado. Como se pode comprobar, tanto o Concello de Dodro como o de Padrón contan con estes programas que, no caso de Padrón, ten un importante volume e asentamento. Neste caso, a persoa que coordina o programa de voluntariado de Padrón conta cun perfil académico de carácter sociocomunitario, aspecto este que completa a multidiscipliniedade dos equipos habituais de benestar e que multiplica as posibilidades do voluntariado ó vencellalo cun concepto amplo de benestar no que se integran un amplo abano de

accións que van dende a dinamización cultural ata a socioeconómica de proximidade ou as actividades en centros educativos xa mencionadas.

Con respecto ó persoal de apoio administrativo, a súa presenza tamén se atopa estendida, considerándose indispensable este apoio ós equipos técnicos para unha correcta prestación dos servizos.

Tamén é preciso ter en conta, con respecto ós equipos técnicos municipais, a necesidade de dotación dende unha perspectiva comarcal de perfís técnicos diferentes ós xa habituais nos Concellos que apoiem, amplíen e incrementen a profundidade tanto das accións xa desenvolvidas como doutro tipo de programas propostos que respondan ós salientables retos detectados.

Así, dentro dun marco xeral de avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 20. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Na actualidade o financiamento da Deputación está a cubrir perfís técnicos e administrativos en tódolos Concellos. En Padrón estase a financiar 2 técnicos A2 (Técnica sociocomunitaria e educadora familiar) e dous auxiliares administrativos, en Rois estase a financiar 1 A1 (pedagoga) e 1 auxiliar, e en Dodro estase a financiar 1 A2 (educadora) e 1 auxiliar. Con todo, amósase preciso reforzar este financiamento dende varias ópticas.

En primeiro lugar, considérase que este apoio financeiro debe superar o horizonte temporal anual, camiñando na liña da estabilidade plurianual, co obxectivo non unicamente de reforzar a continuidade dos programas, senón de garantir a seguridade no fluxo financeiro para os Concellos, evitando así posibles dúbidas ou retencias xurdidas dos departamentos municipais xurídicos ou económicos.

En segundo lugar, varios Concellos están a contar co apoio de profesionais da psicoloxía non financiados pola Deputación que amplían e melloran os servizos prestados á cidadanía na liña das actuais recomendacións, de tal xeito que se amosa necesario ampliar as posibilidades do actual modelo de colaboración para introducir estes profesionais.

Ademais, considérase preciso mellorar a coordinación comarcal e provincial da actuación dos perfís financiados, o cal redundará nun maior rendemento institucional e nunha maior integración das actividades, aproveitando a experiencia dos actuais equipos e compartíndoa con outros Concellos.

Recomendación 21. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Deputación ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrencia. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais – FOPSS-), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de distribución dos fondos, o FOPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca do Sar como son as relacionadas coa xeración de sinerxias entre benestar e promoción económica e emprego, co deseño de actividades encamiñadas á mocidade e á prevención de adiccións, na expansión dos programas para o traballo con cuidadores/as, na análise das posibilidades de deseñar e coordinar os sistemas locais de transporte público, ou na mellora das actividades desenvolvidas en relación co tecido asociativo local, aspectos estes que, de seren potenciados, xerarán efectos multiplicadores das actividades de benestar mellorando a calidade de vida da poboación dende un punto de vista integral.

Recomendación 22. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplárase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar de carácter territorializado que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das profesionais auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinidade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque

sociosanitario ou que incidan en ocos recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, co traballo coa mocidade, coa inmigración ou coas persoas coidadoras, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos do Sar.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓNS FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca do Sar insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción diseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se diseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas medidas, así como dende un punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros.

Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DO SAR

Plan de Acción de Servizos Sociais

